

ΑΚΤΙΝΕΣ

ΕΠΙΣΤΗΜΗ-ΦΙΛΟΣΟΦΙΑ-ΚΟΙΝΩΝΙΚΑ ΖΗΤΗΜΑΤΑ-ΓΡΑΜΜΑΤΑ-ΤΕΧΝΗ

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

- ◆ «Η ΕΝΝΟΙΑ ΤΗΣ ΥΓΕΙΑΣ ΚΑΤΩ ΑΠΟ ΤΟ ΠΡΙΣΜΑ ΤΗΣ ΣΥΓΧΡΟΝΗΣ ΚΟΙΝΩΝΙΟΛΟΓΙΑΣ» (π. Μιχ. Δανδουλάκη) 137
- ◆ Η ΜΕΓΑΛΗ ΕΚΚΛΗΣΙΑ ΕΝ ΑΙΧΜΑΛΩΣΙΑ (Βασ. Κ. Σταθάκη) 142
- ◆ ΤΑΤΙΑΝΑ ΣΤΑΥΡΟΥ: ΤΟ ΖΩΝΤΑΝΟ ΒΥΖΑΝΤΙΟ (Ε. Ν. Μόσχου) 144
- ◆ Η ΣΗΜΑΣΙΑ ΤΗΣ ΑΚΟΗΣ ΣΤΗΝ ΑΝΑΠΤΥΞΗ ΤΗΣ ΟΜΙΛΙΑΣ ΚΑΙ ΤΗΣ ΠΡΟΣΩΠΙΚΟΤΗΤΑΣ ΤΟΥ ΑΝΘΡΩΠΟΥ (Καθηγ. Β. Κουταμπέλα) ... 150
- ◆ ΠΩΣ ΕΣΩΘΗ Ο ΓΑΛΑΤΑΣ (Νικ. Π. Σοϊλεντάκη) 155
- ◆ ΠΡΟΒΛΗΜΑΤΙΣΜΟΙ: ΠΡΟΓΟΝΟΛΑΤΡΕΙΑ (Πανορομίτη) 157
- ◆ ΣΧΟΛΙΑ (Β. Κ. Σταθάκη) 159
- ◆ ΑΠΟ ΤΟΝ ΚΟΣΜΟ ΤΗΣ ΕΠΙΚΟΙΝΩΝΙΑΣ (Τομ. Ένημερώσεως τής Χ.Ε.Ε.) 160
- ◆ ΜΑΤΙΕΣ ΣΤΗΝ ΑΝΩΤΑΤΗ ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗ (Καθηγ. Χρ. Γιαμβριά) 163
- ◆ ΣΤΗ ΜΝΗΜΗ ΤΟΥ ΙΩΑΝΝΗ Α. ΠΑΠΑΓΕΩΡΓΙΟΥ (Καθηγ. Β. Κουταμπέλα) 164
- ◆ Η ΣΤΗΛΗ ΤΗΣ ΜΟΥΣΙΚΗΣ (Α.Γ.) 165
- ◆ ΕΠΙΣΤΟΛΑΙ 167

ΕΤΟΣ 67οv

ΜΑΪΟΣ 2004

ΑΡΙΘ. 651

€ 0,90

ΕΚΔΟΣΕΙΣ «Η ΔΑΜΑΣΚΟΣ»

ΠΡΟΝΟΙΑΣ ΣΥΝΕΡΓΑΖΟΜΕΝΩΝ ΧΡΙΣΤΙΑΝΙΚΩΝ
ΣΩΜΑΤΕΙΩΝ «Ο ΑΠΟΣΤΟΛΟΣ ΠΑΥΛΟΣ»

55
ΧΡΟΝΙΑ
ΣΤΟ ΚΕΛΛΙ ΤΗΣ
ΦΥΛΑΚΙΣΜΕΝΗΣ

Επιμέλεια: Ἀναστασίας Α. Παπακωνσταντίνου - Μαλάμη

Πρόλογος τοῦ Μακαριωτάτου Ἀρχιεπισκόπου Ἀθηνῶν
καὶ πάσης Ἑλλάδος κ.κ. Χριστοδοῦλου

ΕΚΔΟΣΕΙΣ
«Η ΔΑΜΑΣΚΟΣ»

Ἐκδόσεις «Ἡ Δαμασκός»
Καρότυπη 14 - 105 61 ΑΘΗΝΑ - Τηλ. 210 3221 283

AKTINES

ΟΡΓΑΝΟΝ ΤΗΣ «ΧΡΙΣΤΙΑΝΙΚΗΣ ΕΝΩΣΕΩΣ ΕΠΙΣΤΗΜΟΝΩΝ»

Έτος 67ον

ΜΑΪΟΣ 2004

Άριθ. 651

«Η ΕΝΝΟΙΑ ΤΗΣ ΥΓΕΙΑΣ ΚΑΤΩ ΑΠΟ ΤΟ ΠΡΙΣΜΑ ΤΗΣ ΣΥΓΧΡΟΝΗΣ ΚΟΙΝΩΝΙΟΛΟΓΙΑΣ»

Α) Η έννοια της υγείας σύμφωνα με το Βιοϊατρικό μοντέλο

Το βιοϊατρικό μοντέλο σχετικά με την έννοια της Υγείας, ήταν η κυριαρχούσα θεωρία της Έπιστήμης Ιατρικής φροντίδας στις Δυτικές κοινωνίες από τα τέλη του 18ου αιώνα. Τα χαρακτηριστικά του Βιοϊατρικού μοντέλου είναι τα ακόλουθα:

1. Το μυαλό και το σώμα μπορούν να θεραπευθούν ξεχωριστά. Αυτό καλείται διψισμός πνεύματος / σώματος.

2. Το σώμα μπορεί να επισκευαστεί σαν μια μηχανή. Οι ιατροί δρουν σαν μηχανικοί, προκειμένου να επισκευάσουν το σώμα, όταν αυτό δυσλειτουργεί. Αυτό καλείται μηχανική μεταφορά.

3. Σαν αποτέλεσμα των προηγούμενων υποθέσεων, έχουμε την τεχνολογική έπιταγή. Η αξία των τεχνολογικών επεμβάσεων υπερεκτιμάται, με αποτέλεσμα τον ιατρικό ιμπεριαλισμό.

4. Η προσπάθεια έρμηνείας της άσθeneίας εστιάζεται μόνο στις βιολογικές αλλαγές και δεν λαμβάνονται υπ' όψη οι κοινωνικοί και ψυχολογικοί παράγοντες. Αυτό είναι γνωστό σαν ελαχιστοποίηση (reductionism).

5. Η «θεωρία των μικροβίων» για την άσθeneia, αναπτύχθηκε στον 19ο αιώνα, και παραδέχεται ότι κάθε νόσος προκαλείται

από έναν ειδικό προσδιορισμένο παράγοντα, που είναι γνωστός «disease entity». Αυτή η θεωρία υπερτόνισε την μονομέρεια της Βιοϊατρικής Θεωρίας και αναφέρεται σαν το δόγμα της ειδικής αιτιολογίας. Κατά τη διάρκεια όμως των τελευταίων δεκαετιών, το βιοϊατρικό μοντέλο έτυχε πολύ μεγάλης κριτικής τόσο από τον Ακαδημαϊκό χώρο, όσο και από μέρους της κοινής γνώμης.

Αναφέρουμε τα ακόλουθα για να γίνει κατανοητή η κριτική αυτή.

1. Το έτησιο συνέδριο της Π.Ο.Υ., που έγινε το 1977 στην πρωτεύουσα του Καζακστάν Άλμα Άτα αποτελεί ένα ιστορικό σταθμό, για την Πρωτοβάθμια Φροντίδα Υγείας παγκοσμίως. Παρουσιάστηκαν στατιστικά στοιχεία τα όποια αποδεικνύουν ότι οι δείκτες υγείας των Ευρωπαϊκών πληθυσμών δεν έπηρεάστηκαν από τα τεράστια νοσοκομειακά έξοδα που καταναλώθηκαν μετά τον Β' Παγκόσμιο Πόλεμο. Αντίθετα οι δείκτες αυτοί κυρίως έπηρεάστηκαν από προληπτικά μέτρα όπως οι έμβολιασμοί, το καθαρό νερό και άλλα μέτρα Δημόσιας Υγείας, τα όποια άρχισαν να εφαρμόζονται στις αρχές του 20ού αιώνα. Αποφασίστηκε δέ ότι οι πολιτικοί που σχεδιάζουν τις Πολιτικές Υγείας πρέπει να πιεστούν προκειμένου να εφαρμόσουν μια πολιτική προσανατολισμένη προς την Πρω-

τοβάθμια Φροντίδα Υγείας, ξοδεύοντας περισσότερα χρήματα στον χώρο αυτό. Η χώρα μας ακολουθώντας την πολιτική αυτή δημιούργησε 150 Κέντρα Υγείας αγροτικού τύπου.

2. **Επιδημιολόγος και δημοσιογράφος** ο Mc Keown προχωρεί πιο μακριά. Ισχυρίζεται στα μέσα της δεκαετίας 1970 ότι η επιρροή των Ιατρικών επεμβάσεων όπως οι έμβολιασμοί, δέν είχαν καμία επίπτωση στην υγεία μέχρι τα μέσα του 20ου αιώνα. Έφθασε στο συμπέρασμα αυτό αφού έκανε μια ιστορική, δημογραφική ανάλυση, και βρήκε ότι η πληθυσμιακή αύξηση της Αγγλίας και της Ουαλίας στον 19ο και 20ο αιώνα ήταν το αποτέλεσμα της μείωσης του δείκτη θνησιμότητας και ειδικά των θανάτων της παιδικής ηλικίας. Η κύρια αιτία για την μείωση αυτή ήταν μία πτώση στις ασθένειες όπως η χολέρα, διφθερίτιδα, και φυματίωση και αυτό ήταν αποτέλεσμα της βελτίωσης της διατροφής, αλλαγής πρακτικών αναπαραγωγής και συνθηκών υγιεινής. Η μελέτη αυτή έδωσε το έναυσμα για την αρχή της διαμάχης για το Βιοϊατρικό μοντέλο¹.

Έτσι έθεσε υπό αμφισβήτηση την αξία του βιοϊατρικού μοντέλου, ισχυριζόμενος ότι προκειμένου να καταλάβουμε την βελτίωση στην Υγεία, πρέπει να μελετήσουμε τις συνθήκες κάτω από τις οποίες οι άνθρωποι «Ζούν και Εργάζονται».

Άλλοι «ριζοσπαστικοί» επιδημιολόγοι, επίσης αμφισβήτησαν την υποτιθέμενη αποτελεσματικότητα και καταλληλότητα του βιοϊατρικού μοντέλου (Dubos 1959)² και έθεσαν υπό έρωτηση την αποδοτικότητα πολλών πλευρών της Ιατρικής παρέμβασης (Cochrane 1971)³, (Oakley 1993)⁴.

ΣΥΜΒΙΒΑΣΜΟΣ ΤΗΣ ΒΙΟΪΑΤΡΙΚΗΣ ΚΑΙ ΚΟΙΝΩΝΙΟΛΟΓΙΑΣ ΣΧΕΤΙΚΑ ΜΕ ΤΗΝ ΕΝΝΟΙΑ ΤΗΣ ΥΓΕΙΑΣ ΚΑΙ ΤΗΣ ΑΣΘΕΝΕΙΑΣ

Σήμερα 30 χρόνια μετά, το σκηνικό που αναφέρθηκε πιο πάνω έχει αλλάξει. Η απο-

ψη της σύγχρονης Ιατρικής συγκλίνει με εκείνη της κοινωνιολογίας της υγείας και της ασθένειας. (Ιδιαίτερος κλάδος της κοινωνιολογίας). Ένδεικτικό αυτού είναι ο όρισμός της Π.Ο.Υ. για την Υγεία που είναι: «Η κατάσταση της πλήρους Φυσικής, Ψυχικής και Κοινωνικής Ευεξίας και όχι απλώς ή απουσία της ασθένειας». Οί άλλες αυτές στην Ιατρική, προέκυψαν, τουλάχιστον μερικώς, σαν αποτέλεσμα των προκλήσεων από τις μελέτες της Κοινωνιολογίας. Επίσης η φύση των ασθενειών έχει αλλάξει. Τα λοιμώδη νοσήματα που ήταν όξείες και απειλητικές για την ζωή ασθενείς έχουν μειωθεί. Τώρα επικρατούν χρόνιες ασθένειες όπως ο καρκίνος, νοσήματα καρδιαγγειακά και ο διαβήτης. Επίσης το προσδόκιμο επιβίωσης έχει αυξηθεί και οί χρόνιες αυτές ασθένειες είναι περισσότερο εμφανείς στην τρίτη ηλικία. Συνεπώς παρουσιάστηκε η ανάγκη να μετακινηθούμε από την άμεση Ιατρική επέμβαση στην εποπτεία (Surveillance), και από την θεραπεία στην φροντίδα. Επίσης οί αιτίες των συγχρόνων ασθενειών έχουν διερευνηθεί και πολλές από αυτές θεωρούνται τώρα προλήψιμες.

Σε προσωπικό επίπεδο παράγοντες όπως, το κάπνισμα, το στρες και η φυσική άσκηση και σε δομικό επίπεδο οί συνθήκες διαβίωσης, το εισόδημα, ή ανεργία, ή πτώχεια και, τελευταία, ή θρησκευτικότητα του ανθρώπου θεωρούνται πολύ σημαντικοί παράγοντες της Υγείας. Τόσο η Ιατρική όσο και η κοινωνιολογία επικεντρώθηκαν στην υγεία υπό την ευρύτερη έννοια αυτής και όχι μόνο στην έλλειψη νόσου. Οί ύπηρεσίες υγείας, μεταφέρονται συνεχώς από το Νοσοκομείο στην κοινότητα.

ΔΗΜΟΣΙΕΥΜΑ ΤΩΝ SUNDAY TIMES ΣΤΙΣ 4/6/2000⁵.

Η Ιατρική έρευνα από το Έθνικό Ίνστιτούτο Έρευνας της Αμερικής, αποδεικνύει την ευεργετική επίδραση της θρησκευτικής ζωής στην σωματική και ψυχική υγεία

και τὸ προσδόκιμο ἐπιβίωσης τοῦ ἀνθρώπου. Ἀναλύθηκαν 42 μελέτες μὲ σκοπὸ τὴν ἔρευνα τοῦ ρόλου τῆς Θρησκείας στὴν ὑγεία τοῦ ἀνθρώπου. Ἐρωτήθηκαν 126.000 ἄνθρωποι. Τὸ ἀποτέλεσμα ἦταν ὅτι ὁ τακτικὸς ἐκκλησιασμὸς εἶχε σὰν ἀποτέλεσμα σημαντικὰ μεγαλύτερο προσδόκιμο ἐπιβίωσης. Προηγούμενες μελέτες εἶχαν ἤδη διαπιστώσει ὅτι ἡ θρησκευτικότητα τοῦ ἀνθρώπου βοηθεῖ στὴν πρόληψη εἰδικῶν ἰατρικῶν προβλημάτων ὅπως, ὁ καρκίνος, οἱ καρδιοπάθειες, καὶ ψυχικὲς παθήσεις. Τὰ ὀφέλη δὲ στὴν ὑγεία εἶναι μεγαλύτερα σ' αὐτοὺς ποὺ ἔχουν πιὸ ἔντονη θρησκευτικὴ ζωὴ.

Οἱ ἀναλυτὲς λένε, ὅτι ἡ καλύτερη ὑγεία ὀφείλεται στὸ γεγονός ὅτι, οἱ θρησκευόμενοι ἄνθρωποι ζοῦν πιὸ συντηρητικὴ ζωὴ, λόγω ἐπίσης καὶ τῆς νηστείας. Ἐπίσης ὅτι σέβονται περισσότερο τὸ σῶμα τους. Ἰδιαίτερα εἶναι τὰ ὀφέλη στὴν πρόληψη τῶν ψυχικῶν παθήσεων καὶ τοῦ στρες. Ἡ πληρότητα ποὺ φέρνει στὴν ψυχὴ τοῦ ἀνθρώπου ἢ πίστη στὸν ἀληθινὸ Θεό, ἰδιαίτερα γιὰ μᾶς τοὺς Ὁρθοδόξους, ἢ θετικὴ στάση πρὸς τὸν συνάνθρωπο μας, ποὺ ἐμπνέεται ἀπὸ τὴν Χριστιανικὴ Ἀγάπη καὶ τέλος ἢ πίστη στὴν Βασιλεία τοῦ Θεοῦ καὶ τὴν Ἀθανασία τῆς ψυχῆς, στὴν διάρκειά τοῦ πένθους γιὰ ἓνα προσφιλὲς πρόσωπο, βοηθοῦν τὸν ἄνθρωπο νὰ ξεπερνᾷ ἐπιτυχῶς τὶς διάφορες πιεστικὲς καταστάσεις. Ὁ κύριος ἐρευνητὴς τῆς μεγάλης αὐτῆς Ἀμερικανικῆς μελέτης Mc Cullougan, ψυχολόγος, περιγράφει τὸν ἑαυτό του σὰν γνήσιο Χριστιανό. Ἐλπίζει δὲ τώρα, ὅτι περισσότεροι συνάδελφοί του, ψυχολόγοι, ποὺ συνήθως εἶναι λιγότερο θρησκευόμενοι, θὰ ἀρχίσουν νὰ μελετοῦν τὴν θρησκεία μετὰ ἀπὸ αὐτὰ τὰ πορίσματα. Ἡ ἐπίδραση τῆς θρησκευτικότητας στὴν θνητότητα φαίνεται νὰ εἶναι πιὸ ἰσχυρὴ ἀπὸ ἄλλες μεταβλητὲς, ποὺ παραδοσιακὰ τοὺς ἔδιναν μεγαλύτερη βαρύτητα ὅπως ἡ κοινωνικὴ τάξη καὶ ὁ πλοῦτος. Πρόσφατη μελέτη γιὰ τοὺς προδιαθεσιακοὺς παράγοντες γιὰ τὰ καρδιοαγγειακά

νοσήματα, δείχνει ὅτι οἱ γνωστοὶ παράγοντες κινδύνου ἐρμηνεύουν μόνο τὸ 50% καὶ παραμένει ἄγνωστο τὸ ὑπόλοιπο 50% τῶν παραγόντων κινδύνου. Στους νέους αὐτοὺς παράγοντες κινδύνου μεγάλη σημασία φαίνεται νὰ ἔχει τὸ STRESS. Αὐτὸ φαίνεται ἀπὸ τὴν ἀπὸτομη αὐξηση τῶν θανάτων ἀπὸ αἰφνίδιο θάνατο τὶς πρῶτες ἡμέρες μετὰ ἀπὸ μεγάλους σεισμούς, ὅπως αὐτοὺς ποὺ ἔγιναν στὴν Ἑλλάδα, στὴν Θεσσαλονίκη, στὴν Ἀμερικὴ καὶ στὸ Ἰσραήλ. Ἡ θρησκευτικότητα συνεπῶς ποὺ μειώνει τὸ ἄγχος στὴν ζωὴ μας, διότι ἐναποθέτομε τὰ προβλήματα μας στὸ Θεό, τὴν Παναγία Μητέρα μας καὶ τοὺς Ἁγίους τῆς Ἐκκλησίας, φαίνεται νὰ ἔχει ἄμεση ἐπίδραση στοὺς προδιαθεσιακοὺς παράγοντες.

ΠΩΣ ΕΠΗΡΕΑΖΕΤΑΙ Η ΥΓΕΙΑ ΑΠΟ ΠΡΟΣΩΠΙΚΕΣ ΔΟΞΑΣΙΕΣ

Οἱ ἀλλαγὲς ποὺ προαναφέρθηκαν καὶ ὁ συμβιβασμὸς ποὺ ἔγινε μὲ τὴν κοινωνιολογία τῆς ὑγείας, εἶχαν σὰν ἀποτέλεσμα ἀλλαγὲς στὸν τρόπο κατανόησης τῆς Ὑγείας καὶ τῆς Ἀσθένειας. Ἡ ἔννοια τῆς ὑγείας χρειάζεται νὰ διευρυνθεῖ περισσότερο καὶ γιὰ νὰ γίνῃ αὐτὸ πρέπει νὰ λάβομε ὑπ' ὄψιν μας πῶς ὁ ἴδιος ὁ ἀσθενὴς αἰσθάνεται τὴν ἀσθένεια. Ἡ κοινωνιολογία γιὰ τὶς ἀντιλήψεις τῶν ἀνθρώπων, σχετικὰ μὲ τὸ τί εἶναι ὑγεία, εἶναι χρησιμὴ, γιὰ τοὺς γιατροὺς γιὰ τοὺς παρακάτω λόγους.

1. Τὸ νὰ ξέρει ὁ γιατρός τι νομίζουν οἱ ἀσθενεῖς του γιὰ τὴν ὑγεία τους, εἶναι σημαντικό προκειμένου νὰ ἔχει σωστὴ ἐπικοινωνία μαζί τους καὶ κατανόηση τῆς ἀληθινῆς αἰτίας, ἢ ὅποια τὸν ἔκανε νὰ ἔλθῃ στὸν γιατρό.

2. Προκειμένου μὴ ἐκστρατεία «ἀγωγῆς ὑγείας» νὰ εἶναι ἀποτελεσματικὴ, εἶναι σημαντικό νὰ κατανοήσουμε τὶς προσωπικὲς ἀντιλήψεις τοῦ ἀσθενοῦς γιὰ τὴν διατήρηση τῆς ὑγείας καὶ τὴν πρόληψη τῶν ἀσθενειῶν.

3. Τέλος ἡ μελέτη τῆς ἀποψῆς τῆς κοινῆς γνώμης γιὰ τὴν ὑγεία, θὰ μᾶς βοηθήσει

νά διερευνήσουμε την έκταση της άτυπης φροντίδας υγείας.

Όπως υποστηρίζεται «από τότε που άρχισε να δρᾷ ὁ ἄνθρωπος, ἡ φροντίδα γιὰ τὴν διατήρηση τοῦ σώματος καὶ τῆς υγείας μας, εἶναι ἀπαραίτητη προϋπόθεση κάθε ἀνθρώπινης ἐνέργειας. Εἴμαστε ὑποχρεωμένοι νὰ εἴμαστε γιατροὶ στοὺς ἑαυτοὺς μας καὶ τοὺς ἄλλους καὶ γι' αὐτὸ ἀποκτοῦμε καὶ ἐπεξεργαζόμαστε διάφορες ἰατρικὲς θεωρίες, διαγνωστικὲς διαδικασίες καὶ θεραπευτικὲς πρακτικὲς. Ἡ ἔκταση πὺν μπορεῖ νὰ ἔχει ἡ ἄτυπη υγεία εἶναι πολὺ μεγάλη ἐὰν λάβομε ὑπ' ὄψιν τὰ κάτωθι: «Ὁ ἀσθενὴς εἶναι ἰσότιμος συνεταιρὸς στὴ φροντίδα τῆς υγείας, ὁ ὁποῖος πολὺ συχνὰ ἐνθαρρύνει τὴν δική του ἄποψη γιὰ τὴν ἔννοια τῆς υγείας, μὲ τὸ νὰ προσπαθεῖ νὰ ἐφαρμόσει δική του θεραπεία, παρὰ νὰ προσφεύγει σὲ ἰατρικὴ συμβουλή στὶς περισσότερες τῶν περιπτώσεων, πὺν θὰ ἀρρωστήσει. Γι' αὐτὸ πρέπει νὰ ληφθοῦν πολὺ σοβαρὰ ὑπ' ὄψιν οἱ ἀπόψεις τοῦ ἀσθενοῦς, ὅσο καὶ ἄλλων φορέων πὺν ἀσχολοῦνται μὲ τὴν φροντίδα τῶν ἀσθενῶν, ὅπως ἡ Ἐκκλησία, σχετικὰ μὲ τὴν ἔννοια τῆς ἀσθένειας, ἀλλὰ καὶ ἄλλες πλευρὲς τῆς ὀργάνωσης τῆς φροντίδας τῶν ἀσθενῶν, στὴν κοινότητα, ἀπ' τοὺς πολιτικοὺς πὺν παίρνουν ἀποφάσεις γιὰ τὴν χρηματοδότηση καὶ ὀργάνωση τῶν ὑπηρεσιῶν υγείας, ἐξ' ἴσου σοβαρὰ μὲ τὴν ἄποψη τῆς ἐπίσημης ἰατρικῆς. Ἄλλωστε τὸ μεγαλύτερο μέρος τῆς φροντίδας υγείας γίνεται ἀπὸ μὴ ἐπαγγελματίες υγείας, εἴτε μὲ τὴν μορφή φροντίδας στὸ σπίτι γιὰ τοὺς συγγενεῖς, εἴτε μὲ τὴν μορφή τῆς αὐτοφροντίδας. Στὸ σημεῖο αὐτὸ πρέπει νὰ τονίσουμε τὴν μεγάλη συμβολὴ πὺν ἔχει στὴν χώρα μας ἡ Ὁρθόδοξη Ἐκκλησία, ἡ ὁποία φροντίζει γιὰ χιλιάδες ἠλικιωμένα καὶ μοναχικὰ ἄτομα. Σύμφωνα μὲ τίς σύγχρονες ἀπόψεις γιὰ τὴν υγεία, θὰ ἔπρεπε οἱ πολιτικοὶ πὺν σχεδιάζουν γιὰ τὴν υγεία νὰ ζητοῦσαν ἐπισήμως τὴν γνώμη καὶ συμμετοχὴ τῆς ἐπίσημου Ἐκκλησίας. Σὲ τελευταῖο νομοσχέδιο Ὑγείας στὴν Ἑλλάδα, γιὰ πρώτη φορὰ ἡ

φροντίδα τῶν ἠλικιωμένων καὶ ἄλλων χρόνιων ἀσθενῶν στὸ σπίτι, περιλαμβάνονται στὸ ἐπίσημο σύστημα Ὑγείας⁶. Ἡ συμβολὴ ὄχι μόνο στὴν πρόληψη, ἀλλὰ καὶ τὴν ἀντιμετώπιση τῶν ναρκομανῶν εἶναι ἐπίσης πολὺ σημαντικὴ. Ἡ συμβολὴ στὴν πρόληψη εἶναι γνωστὴ μὲ τὴν δημιουργία «πνευματικῶν ἀντισωμάτων», στοὺς νέους μας, ὅπως λέει χαρακτηριστικὰ γνωστὸς ἱεράρχης μας. Ἡ δυνητικὴ ὅμως συμβολὴ καὶ στὴν ἀντιμετώπιση εἶναι σημαντικὴ. Ἀναφέρεται τὸ παράδειγμα τῆς ἐνορίας Εὐαγγελιστρίας Πειραιῶς, πὺν συμμετέχει στὸ πρόγραμμα ἀποκαταστάσεως τῶν ἀνωνύμων ναρκομανῶν, καὶ ἀνωνύμων ἀλκοολικῶν στὰ πλαίσια εἰδικῶν προγραμμάτων τοῦ Ὑπουργείου Ὑγείας.

ΥΓΕΙΑ ΚΑΙ ΑΣΘΕΝΕΙΑ ΣΤΗΝ ΚΟΙΝΟΤΗΤΑ - ΤΟ ΚΛΙΝΙΚΟ ΠΑΓΟΒΟΥΝΟ

Τὰ στοιχεῖα πὺν ἀκολουθοῦν δείχνουν τὸ μέγεθος στὸ ὁποῖο οἱ ἀπόψεις τῆς κοινῆς γνώμης ἢ τοῦ κάθε ἀνθρώπου, χωριστὰ, προσδιορίζουν τὴν υγεία ἐνὸς πληθυσμοῦ. Ἡ ἔρευνα ἔχει ἀποδείξει ὅτι αὐτὸ τὸ ὁποῖο βλέπουν οἱ γιατροὶ εἶναι μόνο ἡ κορυφὴ τοῦ παγόβουνου. Ἡ πλειονότητα τῶν προβλημάτων υγείας πὺν ἐμφανίζονται στὴν κοινότητα δὲν φθάνουν στοὺς ἐπαγγελματίες υγείας. Ἀκόμα λιγότεροι καταλήγουν στὴν δευτεροβάθμια φροντίδα πὺν εἶναι τὸ Νοσοκομεῖο. Οἱ ἀκόλουθες μελέτες ἀποδεικνύουν τὸ γεγονὸς αὐτὸ.

1. Στὸ Γενικὸ Ἐρωτηματολόγιο Ὑγείας, πὺν ἔγινε ἀπὸ τὴν Βρετανικὴ Στατιστικὴ Ὑπηρεσία (OPCS), τὸ 1987 στὴν Μεγ. Βρετανία, 14% τῶν ἐρωτηθέντων, (12% ἄνδρες καὶ 14% γυναῖκες), ἀνέφεραν ἓνα ἐπεισόδιο ὀξείας ἀσθένειας πὺν ὀδήγησε σὲ περιορισμὸ τῆς δραστηριότητας, στὸ διάστημα τῶν τελευταίων 14 ἡμερῶν. 33% ἀνέφεραν ὅτι ἔπασχαν ἀπὸ κάποια μακροχρόνια ἀσθένεια καὶ ἀπὸ αὐτοὺς 14% εἶχαν περιορισμὸ τῆς δραστηριότητάς τους, ἐξ αἰτίας τῆς ἀσθένειας αὐτῆς.

Ἡ ἴδια μελέτη ἔδειξε ὅτι οἱ ἀσθενεῖς δὲν πᾶνε πάντα στὸν γιατρό ὅταν προσδιορίσουν τὸ ἑαυτὸ τους ὡς ἀσθενή. Μόνο τὸ 41% ἀπ' αὐτοὺς ποὺ δήλωσαν περιορισμένη δραστηριότητα, ἐξ αἰτίας ὀξείας ἀσθένειας ζήτησαν τὴν συμβουλή τοῦ οἰκογενειακοῦ τους γιατροῦ. Ὅταν ἀνέφεραν ὅτι ὑπέφεραν ἀπὸ κάποια χρόνια ἀσθένεια, ἀκόμη λιγότεροι, μόνο 22% ζήτησαν ἰατρικὴ συμβουλή. Στὸ ἄλλο ἄκρο ὅμως ὑπῆρχε ἓνα 8% ποὺ εἶχαν ἐπισκεφθεῖ τὸν γιατρό τους, χωρὶς νὰ εἶναι ἀσθενεῖς, στὴν διάρκεια τῶν τελευταίων 2 ἐβδομάδων.

2. Μία μελέτη ἀναδρομικὴ ποὺ ἔγινε ἀπὸ τοὺς Wandsworth et al. τὸ 1971, ὑποστηρίζουν τὰ ἀνωτέρω ἀκόμα περισσότερο. Ἀπὸ τὸ δείγμα τῶν 1000 ἐνηλίκων ποὺ ἐρωτήθηκαν, 95% ἀνέφεραν ὅτι ἀρρώστησαν ἀπὸ κάποιο σύμπτωμα ἀσθένειας στὶς τελευταῖες 14 ἡμέρες πρὶν τὴν συνέντευξη. Ἀπ' αὐτοὺς μόνο ὁ ἓνας στοὺς πέντε εἶχαν συμβουλευτεῖ τὸν γιατρό τους.

3. Οἱ Scamber et al τὸ 1981, διεξήγαγαν μιὰ προοπτικὴ μελέτη. Ἐνα δείγμα γυναικῶν ἡλικίας 16 - 44 ἐτῶν, κράτησαν ἓνα ἡμερολόγιο γιὰ 6 ἐβδομάδες, στὸ ὁποῖο κατέγραφαν ὅποιαδήποτε ἀνωμαλία στὴν ὑγεία τους. Τὰ πιὸ σπουδαῖα εὐρήματα ἦταν τὰ ἀκόλουθα: Συμπτώματα κατεγράφοντο κατὰ μέσο ὄρο ἓνα κάθε τρεῖς ἡμέρες. Ὑπῆρχε κατὰ μέσο ὄρο μιὰ ἰατρικὴ ἐπίσκεψη, γιὰ κάθε 18 συμπτώματα. Τὰ 10 πιὸ συχνὰ συμπτώματα ποὺ καταγράφηκαν ἦταν τὰ ἀκόλουθα: 1. Πονοκέφαλος, 2. ἀλλαγές στὴν δραστηριότητα καὶ κόπωση, 3. νευρικότητα κατάθλιψη καὶ εὐερεθιστότητα, 4. πόνοι στὶς ἀρθρώσεις, μύες, πόδια καὶ χέρια, 5. πόνοι «περιόδου» (οἱ πόνοι στὸ στομάχι καὶ στὴν μέση κατατάσσονται στοὺς πόνους περιόδου, ἂν προσδιορίζο-

ντο ὡς τέτοιοι ἀπὸ τίς γυναῖκες), 6. στομαχικοὶ πόνοι, 7. πόνοι στὴ μέση, 8. συμπτώματα γρίπης ἢ κοινῆ κρυολογήματος, 9. πονόλαιμος ἢ κυνάγχη, 10. αὐπνία.

Οἱ μελέτες αὐτὲς δείχνουν ὅτι οἱ ἐπαγγελματίες ὑγείας ἀντιμετωπίζουν καὶ θεραπεύουν μόνο τὴν κορυφὴ ἀπὸ τὸ σύνολο τῶν προβλημάτων ὑγείας. Τὸ φαινόμενο αὐτὸ ὀρίζεται ὡς «κλινικὸ παγόβουνο».

Συμπερασματικὰ καταλήγομε ὅτι, ἡ ἔννοια τῆς ὑγείας, ὅπως τὴν βλέπει ἡ σύγχρονη ἰατρικὴ κοινότητα, εἶναι τελειῶς διαφορετικὴ ἀπ' ὅ, τι παλαιότερα καὶ δὲν σημαίνει τὴν ἀπλὴ ἀπουσία ἀρρώστιας. Πολλοὶ παράγοντες ἐπιδρῶν καὶ ἀναγνωρίζονται ὡς σημαντικοί, τόσο γιὰ τὴν πρόληψη, ὅσο καὶ γιὰ τὴν διατήρηση τῆς φροντίδας ὑγείας. Σὲ αὐτὴν τὴν διευρυμένη ἔννοια ἡ συμβολὴ τῆς θρησκευτικότητας καὶ ἰδίως τῆς Ὁρθοδόξου Ἐκκλησίας καὶ Πατερικῆς διδασκαλίας εἶναι πολὺ σημαντικὴ καὶ πρέπει νὰ μελετηθεῖ ὥστε νὰ ἀναγνωριστεῖ καὶ μὲ ἐπιστημονικὰ δεδομένα ἡ συμβολὴ τῆς στὴν ὑγεία ὑπὸ τὴν σύγχρονη ἔννοια αὐτῆς.

π. ΜΙΧΑΗΛ ΔΑΝΔΟΥΛΑΚΗΣ

Ἴερεὺς - Ἴατρος

Διευθυντὴς Κ. Υ. Βάρης

REFERENCES:

1. Mckeown T, and The Role of Medicine: Dream, Mirage or Nemesis! London: Nuffield Provincial Hospitals Trust, 1976.
2. Dubos R. Mirage of Health, New York: Harper and Row, (1959).
3. Cochrane, A. L. Effectiveness and Efficiency: Random Reflections on Health Services, Nuffield Provincial Hospital Trust. 1971.
4. Oakley, A Essay on Women, Medicine and Health, Edinburgh: Edinburgh University Press 1993.
5. June 4, 2000. The Sunday Times.
6. Focus. Σύγχρονη Ἴατρικὴ Ἐνημέρωση. Ἰανουάριος 2003, σελ. 8.

Η ΜΕΓΑΛΗ ΕΚΚΛΗΣΙΑ ΕΝ ΑΙΧΜΑΛΩΣΙΑ

Ο Steven Ranciman έχει συγγράψει ένα βιβλίο με τίτλο πολύ άκριδη και έκφραστικό της πραγματικότητας: «Η μεγάλη Έκκλησία εν αϊχμαλωσία» (ύπονοών τὸ Πατριαρχεῖο Κωνσταντινουπόλεως γιὰ τὴν περίοδο 1453).

Ἄν δὲ λάβει κανεὶς ὑπ' ὄψη τοῦ γεγονότος ὅτι ἡ Ὄθωμανικὴ Αὐτοκρατορία ἐπεξέτεινε διαδοχικὰ τὴν κυριαρχία της στὸν βαλκανικὸ χῶρο, στὰ παράλια τοῦ Εὐξείνου Πόντου μετατρέποντας τὴν Μαύρη Θάλασσα σὲ τουρκικὴ λίμνη καὶ ἀργότερα πρὸς Νότον (Συρία, Παλαιστίνη - Αἴγυπτος, Λιβύη), τότε μποροῦμε νὰ ποῦμε ὅτι, μὲ ἐξαιρέση τὴν Ρωσία καὶ τὴν Οὐκρανία, ὅλοι σχεδὸν οἱ ὀρθόδοξοι πληθυσμοὶ ἦσαν ὑπήκοοι τοῦ Σουλτάνου, καθὼς ἐπίσης καὶ τὰ λεγόμενα πρεσβυγενῆ Πατριαρχεῖα Ἀντιοχείας, Ἱεροσολύμων καὶ Ἀλεξανδρείας καὶ ἡ Ἐκκλησία τῆς Κύπρου.

Πρὸς βορρᾶ ὄριον τῶν κατακτήσεων τῆς Ὄθωμανικῆς Αὐτοκρατορίας ἦσαν τὰ περὶ χωρὰ τῆς Βιέννης καὶ στὴν φιλόδοξη πολιτικὴ τῶν Σουλτάνων περιλαμβάνετο καὶ ἡ κατάκτηση τῆς Ἰταλίας, ἡ ὁποία ἀπετράπη μετὰ τὴν ἦττα τῶν Τούρκων στὴν ναυμαχία τῆς Ναυπάκτου (1571).

Ὁ νεαρὸς τότε πορθητὴς τῆς Κωνσταντινουπόλεως Μωάμεθ ὁ Β' μετὰ τὴν ἄλωσή της ἀναζήτησε τρόπον διακυβερνήσεως τῶν Χριστιανικῶν πληθυσμῶν οἱ ὁποῖοι κατοικοῦσαν στὴν ἐπικράτεια τῆς ἐκτεταμένης Αὐτοκρατορίας του.

Κατὰ τὴν ἄποψη τοῦ Ράνασιμαν, ὁ σουλτάνος ὑπῆρξε ἀρκετὰ συνετὸς ὥστε νὰ διαβλέψει ὅτι ἡ εὐημερία τῶν Ἑλλήνων θὰ συντελοῦσε στὴν εὐημερία τῆς αὐτοκρατορίας του. Ἦθελε νὰ τοὺς ἐφοδιάσει μὲ μιὰ κυβέρνηση ἡ ὁποία θὰ ικανοποιοῦσε τὶς ἀνάγκες τους χωρὶς νὰ παραδράπτει τὰ προνόμια τῆς κυβερνώσης φυλῆς τῶν Τούρκων. Τὸ πολίτευμα ποὺ τοὺς παραχώρησε μποροῦσε

νὰ λειτουργήσει ἐφ' ὅσον ἦταν διατεθειμένοι νὰ ἐγκαταλείψουν πολιτικὲς φιλοδοξίες καὶ νὰ ζοῦν νομοταγῶς μέσα στὸ πλαίσιο ποὺ τοὺς εἶχε ἐπιτραπεῖ. Πραγματικά, ἀπὸ μίαν ἄποψη τοὺς φέρεθηκαν καλύτερα ἀπὸ ὅ,τι περίμεναν. Σύμφωνα μὲ τὴν ἰσλαμικὴ παράδοση οἱ Χριστιανοὶ σὲ μίαν πόλη ποὺ εἶχε κυριευθεῖ ἐξ ἐφόδου δὲν εἶχαν δικαίωμα νὰ διατηρήσουν τὰ κτίρια τῶν ἐκκλησιῶν τους. Ἀλλὰ στὴν «ἀλωθεῖσα» Κωνσταντινούπολη ὄχι μόνον ἐξακολούθησαν νὰ κατέχουν τὴν δεύτερη σὲ μέγεθος ἐκκλησία, δηλαδὴ τῶν Ἁγίων Ἀποστόλων, ἀλλὰ ἐπίσης καὶ ἓνα ἀριθμὸ ἐκκλησιῶν σὲ ἄλλα τμήματα τῆς πόλεως, ἰδιαίτερα στὶς συνοικίες τοῦ Φαναρίου καὶ τοῦ Πετρίου κοντὰ στὸ Κεράτιο Κόλπο καὶ στὴν Ψαμαθεῖα τῆς Προποντίδας. Φαίνεται ὅτι ἡ ἐσπευσμένη ὑποταγὴ αὐτῶν τῶν συνοικιῶν στὰ τουρκικὰ στρατεύματα ποὺ εἶχαν μπεῖ στὴν πόλη θεωρήθηκε ὡς πράξη ἐκούσια παραδόσεως καὶ γιὰ τὸν λόγο αὐτὸν οἱ ναοὶ αὐτοὶ δὲν δημεύθηκαν. Ὁ σουλτάνος εἶχε τὴν φρόνηση νὰ ἀντιληφθεῖ ὅτι, ἐὰν ἤθελε οἱ νέοι του χριστιανοὶ ὑπήκοοι νὰ δεχθοῦν τὴν κυριαρχία του, ἔπρεπε νὰ τοὺς παραχωρήσει τόπους γιὰ τὴν ἐκτέλεση τῶν θρησκευτικῶν τους καθηκόντων. Ἡ μωαμεθανικὴ κατάκτηση δὲν εἶχε ὡς ἀποτέλεσμα τὴν ἐξάρθρωση τῆς Ἐκκλησίας. Ἀντίθετα αὐτὴ σταθεροποιήθηκε μὲ νέες δικαιοδοσίες ποὺ δὲν εἶχε ποτὲ τὸν καιρὸ τοῦ Βυζαντίου. Μὲ τὴν κατάκτηση τῆς πρωτεύουσας καὶ μὲ τὴν μετέπειτα κατάκτηση ἄλλων περιοχῶν, τὸ σύνολο τῶν πατριαρχικῶν ἐδαφῶν ἐνώθηκε καὶ πάλι καί, παρ' ὅλο ὅτι ἀπὸ ἐπάνω ὑπῆρχε μιὰ ξένη ἐξουσία, τὸ Πατριαρχεῖο ἦταν νοικοκύρης τοῦ σπιτιοῦ του. Οἱ Βυζαντινοὶ λόγιοι, ποὺ εἶχαν ἀπορροίψει τὴν δυτικὴ βοήθεια στοὺς χρόνους πρὶν τὴν ἄλωση τῆς Πόλης, ἡ ὁποία ὑπὸ τὶς καλύτερες συνθήκες θὰ εἶχε διασώσει ἓνα μικρὸ τμήμα τοῦ ὀρθόδοξου ἐδάφους καὶ ἡ ὁποία περιελάμ-

βανε τὴν ἔνωση τῆς Ἐκκλησίας μὲ τὴν Ρώμη καὶ κατὰ συνέπεια τὴν επέκταση τῶν διαιρέσεων ἐντὸς τῆς Ἐκκλησίας δικαιοῦθηκαν. Ἡ ἀκεραιότητα τῆς Ἐκκλησίας διατηρήθηκε καὶ μὲ αὐτὴν ἡ ἀκεραιότητα τοῦ ἑλληνικοῦ λαοῦ.

Ἄλλὰ οἱ πρόσθετες ἐξουσίες τοῦ Πατριαρχείου περιέκλειαν νέα προβλήματα. Ἡ Βυζαντινὴ Ἐκκλησία ἦταν ἕως τὴν ἐποχὴ τῆς ἀλώσεως ἓνα σῶμα ποὺ τὸ ἀπασχολοῦσαν μόνον τὰ θρησκευτικὰ προβλήματα. Θὰ μπορούσε ἡ ὀργάνωσή της καὶ ὁ πνευματικὸς της βίος νὰ ἀντεπεξέλθει στὴν ἔνταση τῆς ἀναμίξεως στὴν πολιτικὴ διοίκηση; Ὑπῆρχαν καὶ βαθύτερα προβλήματα. Θὰ μπορούσε ἡ Ἐκκλησία νὰ δέχεται τὴν τουρκικὴ κυριαρχία ἐπ' ἀπειρον; Στὸ βάθος τῆς σκέψεως κάθε Ἑλληνα, ὅσο πιστὰ καὶ ἂν συνεργαζόταν μὲ τοὺς νέους Τούρκους κυριάρχους του φώλιαζε ἡ πίστη ὅτι μιὰ μέρα ἡ ἐξουσία τοῦ Ἀντιχριστοῦ θὰ κατέρρεε καὶ ὅτι τότε ὁ ἐνωμένος ἑλληνικὸς λαὸς θὰ ξεσηκωνόταν καὶ πάλι γιὰ νὰ δημιουργήσει τὴν ἀγία αὐτοκρατορία του. Ἔως ποῦ θὰ μποροῦσε ἓνας πατριάρχης, ὁ ὁποῖος ἦταν ἀνώτατος ἀξιωματοῦχος στὴν ὀθωμανικὴ πολιτεία καὶ εἶχε ὀρκισθεῖ πίστη στὸ σουλτάνο νὰ ἐνθαρρύνῃ αὐτὴν τὴν φιλοδοξία; Μπορεῖ νὰ ἦταν σωστὴ πολιτικὴ νὰ παρεχόταν. Τὰ τοῦ Καίσαρος τῷ Καίσαρι, ἀλλὰ ἡ ὑπέριστα πίστη του δὲν ἦταν στὸν Θεόν; Μποροῦσε ποτὲ νὰ ἦταν σὲ πλήρη ἀφοσίωση πιστὸς στὸν ἄπιστο σουλτάνο; Καὶ μπορούσε ποτὲ ὁ σουλτάνος νὰ εἶναι βέβαιος γιὰ τὴν πίστη του; Ἐπιπλέον ἡ φιλοδοξία του περιέκλειε ἓνα νέο πρόβλημα. Ἡ βυζαντινὴ Αὐτοκρατορία ὑπῆρξε, στὴν θεωρία τουλάχιστον, οἰκουμενικὴ, ἡ ἀγία αὐτοκρατορία ὅλων τῶν ὀρθοδόξων Χριστιανῶν, ἀδιακρίτως φυλῆς. Ἡ παρακμὴ της ὅμως τὴν εἶχε περιορίσει σὲ μιὰ αὐτοκρατορία τῶν Ἑλλήνων. Ἡ ἀποστολὴ της ὅπως τὴν ἔβλεπαν οἱ Ἕλληνες ἦταν νὰ διασώσει τὸν Ἑλληνισμό.

Ἄλλὰ μπορούσε ὁ ἑλληνισμὸς νὰ συνδυασθεῖ μὲ τὴν οἰκουμενικότητα; Μποροῦσε ὁ Πατριάρχης νὰ εἶναι Πατριάρχης τῶν ὀρθοδόξων Σλαύων καὶ τῶν ὀρθοδόξων Ἀράβων

ὅπως καὶ τῶν Ἑλλήνων; Δὲν θὰ ὑπῆρχε ἀναπόφευκτα μιὰ στενότητα βλέψεων του; Τὰ γεγονότα τῶν ἐπομένων αἰώνων ἐμελλαν νὰ ἀποδείξουν πόσο δύσκολα θὰ ἦταν αὐτὰ τὰ προβλήματα.

Ἐν πάσῃ περιπτώσει γιὰ τὴν ὥρα, μετὰ τὴν ἄλωση, ἡ προοπτικὴ γιὰ τοὺς ὀρθοδόξους πληθυσμοὺς φαινόταν λιγότερη σκοτεινὴ, παρ' ὅτι εἶχαν φοβηθεῖ. Ἦταν γνωστὸ ὅτι ὁ σουλτάνος ἀγαποῦσε καὶ σεβόταν τὸν νέο Πατριάρχη Γεννάδιο μὲ τὸν ὁποῖο εἶχε καὶ φιλικὲς συζητήσεις γιὰ θρησκευτικὰ προβλήματα.

Ἡ κατάσταση αὐτὴ διατηρήθηκε μέχρι τὰ τέλη τοῦ ΙΗ' αἰώνα. Τὸν ἐπόμενον αἰώνα, τὸν ΙΘ', μὲ τὴν πρόθεση τῶν ὑποδούλων λαῶν τῆς βαλκανικῆς χερσονήσου νὰ ἀποκτήσουν τὴν ἐθνικὴ τους ἀνεξαρτησία, γεννᾶται καὶ τὸ πρόβλημα τῆς ἐκκλησιαστικῆς ἀπεξαρτήσεως ἀπὸ τὸ οἰκουμενικὸ Πατριαρχεῖο, τὸ ὁποῖο ἐθεωρεῖτο ὅτι ἦταν πράγματι ἐν αἰχμαλωσίᾳ.

Ὅταν ἐξερράγη ἡ Ἐπανάσταση τοῦ 1821, αὐτομάτως, τὴν ἴδια στιγμὴ διακόπησαν καὶ οἱ σχέσεις τῶν μητροπολιτῶν καὶ τοῦ κλήρου τῶν ἐπαναστατημένων περιοχῶν μὲ τὸ Οἰκουμενικὸ Πατριαρχεῖο. Ἦταν σαφὲς καὶ ἡ Διακήρυξη τῆς Ἀνεξαρτησίας ἦταν καθολικὴ καὶ συμπεριελάμβανε ὅλους τοὺς ἐξηρημένους ἀπὸ τὴν ὀθωμανικὴ Αὐτοκρατορία θεομύς. Τὴν ἴδια πορεία ἀκολούθησαν ἀργότερα ὅλες οἱ χῶρες τῆς Βαλκανικῆς στὸν ἀγῶνα τους γιὰ τὴν ἐθνικὴ ἀνεξαρτησία. Ἐκτοτε καὶ γιὰ τρεῖς περίπου δεκαετίες οἱ σχέσεις τῆς Ἐκκλησίας τοῦ νεοσύστατου κρατιδίου τῆς Ἑλλάδας μὲ τὴν Μεγάλῃ τοῦ Χριστοῦ Ἐκκλησία εἶχαν διαταραχθεῖ. Τὸ ἔτος 1850 ἐπῆλθε προσέγγιση τῆς ἑλληνικῆς κυβερνήσεως μὲ τὸ Πατριαρχεῖο καὶ συνεχήθη στὸ Φανάρι Μεγάλῃ Σύνοδος ἡ ὁποία μὲ τὸν Συνοδικὸ Τόμο ἔθεσε τοὺς Ἐπίτ' «ὄρους» γιὰ τὴν ἀναγνώριση τῆς Αὐτοκεφάλου Ἐκκλησίας τῆς Ἑλλάδος ἐκ μέρους τοῦ Οἰκουμενικοῦ Πατριαρχείου «τῆς ἐν τῇ πίστει καὶ ἐν τῇ ἐκκλησιαστικῇ κανονικῇ τάξει ἐνότητος ἀλωθήτου διαμενουσῆς».

ΒΑΣΙΛ. Κ. ΣΤΑΘΑΚΗΣ

29 ΜΑΪΟΥ 1453

ΤΑΤΙΑΝΑ ΣΤΑΥΡΟΥ: ΤΟ ΖΩΝΤΑΝΟ ΒΥΖΑΝΤΙΟ

Ἡ Τατιάνα Σταύρου, αὐτὴ ἡ ἀλησμόνητη Ἑλληνίδα, αὐτὴ ἡ διακεκριμένη μορφή τῶν νεοελληνικῶν Γραμμάτων ποὺ ἐγκατέλειψε τούτη τὴ ζωὴ στὰ 91 τῆς χρόνια, τὸ 1990, αὐτὴ ἡ ξεριζωμένη Κωνσταντινοπολίτισσα ἦταν 25 χρονῶν ὅταν τὸ 1924 -δύο χρόνια μετὰ τὴ Μικρασιατικὴ Καταστροφὴ τοῦ 1922- ἐγκατέλειψε τὴν Κωνσταντινούπολη γιὰ νὰ ἐγκατασταθεῖ στὴν Ἑλλάδα.

Στὸ αὐτοβιογραφικὸ βιβλίον της ποὺ ἐξέδωσε τὸ 1989 μὲ τὸν τίτλον «Τὸ παραμῦθον τῆς ζωῆς μου», μᾶς περιγράφει μὲ πολὺ χιοῦμορ, ἀλλὰ καὶ μὲ πολὺ πόνον, τὸ ξεμπαρκάρισμά της στὸν Πειραιᾶ, προπαραμονὴ τῶν Χριστουγέννων τοῦ 1924.

«Ἦτανε 22 τοῦ Δεκεμβρίου στὸ 1924 ποὺ πάτησε τὸ πόδι μας στὸ ἐλεύθερον ἑλληνικὸ χῶμα, «Χῶμα τιμημένο, χῶμα ἑλληνικόν» καθὼς λέγαμε παιδιὰ σὲ κείνον τὸ ποίημα τοῦ σχολειοῦ. Ποτὲ τὸ ὄνειρον δὲ συγκρούστηκε μὲ τὴ βία, μὲ τὸ τρομακτικόν, μέσα στὴ μικρὴ ἀνθρώπινη καρδιά, ἔτσι ὅπως ἐγένετο σὲ μᾶς τοὺς Πολίτες. Δὲν ἦτανε μονάχα ἡ ἀπογοήτευσίς τῆς πρώτης στιγμῆς σὰ βγήκαμε στὸ δουρὸν καὶ ἀκατάστατον λιμάνιν. Τὸ χειρότερον ἦταν ἡ σύγκρισίς τῆς κάθε μέρας, τῆς ταπεινῆς ἀσημαντῆς ζωῆς. Ἡ σύγκρισίς ποὺ σκοτώνει. Αὐτὴ στάθηκε γιὰ χρόνια ἡ μοῖρα μας. «Ἐκεῖ» τὰ λουλούδια εἶναι ἀλλοιῶς, λέγαμε. «Ἐκεῖ», ἡ θάλασσα εἶναι ἀλλοιῶς, ἀναστενάξαμε μὲ πόνον. Ὁ νοῦς, ὁ λογισμὸς, ἡ ψυχὴ «ἐκεῖ». Τὸ «ἐκεῖ» αὐτὸ τὸ

τόσον ἄχρωμον, τὸ τόσο ἀσήμαντον, ἦτανε ἡ μακρινὴ ἢ πανταχοῦ παρούσα Πόλη».

Αὐτὸ ἀκριβῶς τὸ «ἐκεῖ», αὐτὸς ὁ ἀβάσταχτος πόνος, καὶ αὐτὴ ἡ ἀθεράπευτη νοσταλγία, στάθηκε τὸ ψυχολογικὸ πρόβλημα τῆς Τατιάνας Σταύρου μιὰ ὀλόκληρὴ ζωὴ. Σωματικὰ κατοικοῦσε στὴν Ἀθήνα, στὴν Ἑλλάδα, ψυχικὰ ὅμως καὶ μὲ τὸ νοῦ της, «μὲ λογισμὸν καὶ μὲ ὄνειρον», γιὰ νὰ θυμηθοῦμε τὸ στίχον τοῦ Ἐθνικοῦ ποιητῆ, γύριζε ἀδιάκοπα στὴν Πόλη «τὴν ἀξέχαστη, ποὺ μᾶς ἀκολουθεῖ καθὼς σημειῶνε μὲ κάτῳ σὲ κάθε δῆμα, τὴν πᾶσα στιγμή. Στὴν ἐκκλησίαν, στὸ δρόμον, στὸ θέατρο, στὸ χορὸν, παντοῦ ζωντανή, καυτερὴ ξεπηδᾷ ἡ ἀνάμνησις νὰ σὲ πικραίνει καὶ νὰ σοῦ θολῶνε τὴ χαρὰ τῆς πραγματικῆς Ἑλλάδας».

Μὲ αὐτὴ τὴ διαρκή, τὴν ἀκατάβλητην καὶ ἀθεράπευτην νοσταλγικὴν διάθεσιν, ἡ Τατιάνα Σταύρου βρισκόταν διαρκῶς στὴν Πόλη, ταξίδευε νοερὰ στὴν Πόλην καὶ ἦταν δοσμένη στὴν Πόλην. Καὶ αὐτὸς ἀκριβῶς ἦταν ὁ λόγος ποὺ στὸ ἔργον της, εἴτε ἄμεσα εἴτε ἔμμεσα, ἀναφέρεται ὄχι μόνον στὴν Πόλην καὶ στὴν γενέτειρά της, σὰ πάτρια χῶματα τοῦ Βαφειοχωριοῦ, στὸ Μπογιατζήκιδιν, ποὺ ἦταν ἀπέναντι ἀπὸ τὴν Πόλην, στὸ Βόσπορον, ἀλλὰ καὶ σὲ ὅ,τι ἄλλο σήμαινε ἡ Πόλη καὶ «ἡ εὐδαίμων Κωνσταντινούπολις τοῦ Ἰουστινιανοῦ» ὅπως τὴν ἀποκαλεῖ, αὐτὴ «ἡ βασίλισσα δύο ἡπείρων καὶ τριῶν θαλασσῶν», αὐτὸ ποὺ ἐμεῖς μὲ τόσο δέος καὶ ἱερὴ συγκίνη-

ση ίσαμε σήμερα τὸ ἀποκαλοῦμε «Βυζάντιο».

Ἡ πρώτη ἐκδήλωση τοῦ συγγραφικοῦ ταλάντου τῆς Τατιάνας Σταύρου, θὰ ἐκδηλωθεῖ τὸ 1933 μ' ἓναν τόμο δέκα ἐκλεκτῶν διηγημάτων της μὲ τὸν τίτλο «Ἐκεῖνοι ποὺ ἔμειναν». Τὰ διηγήματα τοῦτα ἀναφέρονται σ' αὐτοὺς ποὺ ἔμειναν, καθὼς ἐκείνη ἄφηγε πίσω της τὴ γενέθλια γῆ, σ' ὅλους ἐκείνους ποὺ δὲ θέλησαν ν' ἀπομακρυνθοῦν ἀπὸ τὴν καθημερινὴ ἀγωνία καὶ δοκιμασία καὶ τὶς ἄλλες καθημερινὲς ταλαιπωρίες, καὶ τοὺς ἀβάσταχτους κατατρεγμούς, ζώντας κάτω ἀπὸ τὸ πόδι τοῦ Τούρκου. Ἔτσι μᾶς παρουσίασε τοῦτες τὶς ἱστορίες, στὶς ὁποῖες πρωταγωνιστοῦν οὐσιαστικὰ ἢ καθημερινὴ ἀγωνία, ὁ πόνος, ἢ πείνα καὶ ὁ ἀτέλειωτος ἀναστεναγμός, μέσα σ' ἓνα κλίμα πίκρας καὶ νοσταλγίας.

Ἡ Τατιάνα Σταύρου, καὶ ἄς ἦρθε τόσο νέα στὴν Ἀθήνα, καὶ ἄς ἔμεινε ἐδῶ ὅλο τὸ ὑπόλοιπο διάστημα τῆς ζωῆς της, καὶ ἄς μὴν ξαναπῆγε ἀπὸ τότε γιὰ πολὺ στὴν Κωνσταντινούπολη (μιά φορὰ μόνο γύρω στὸ 1960 ἔκανε ἓνα τουριστικὸ ταξίδι πρὸς τὰ ἐκεῖ, γιὰ δυὸ - τρεῖς μέρες, ποὺ δὲ λογαριάζεται), ἦταν καὶ αὐτὴ ἓνας ἀπὸ «Ἐκείνους ποὺ ἔμειναν» ἐκεῖ, πιστὴ στὴν Πόλη τῶν ὀνείρων της, πιστὴ στὸν ὄραματισμὸ της καὶ στὴ νοσταλγία της, πιστὴ στὴν ἐνδοξη καὶ μαρτυρικὴ γῆ τῶν Πατέρων της.

Τὸ ἐπόμενο βιβλίο της θὰ παρουσιαστεῖ τὸ 1936. Εἶναι ἓνα μυθιστόρημα μὲ τὸν τίτλο «Οἱ πρῶτες ρίζες», καὶ ἔχει γιὰ θέμα του τὸν ἑλληνισμὸ τῆς Μικρᾶς Ἀσίας ποὺ ἦρθε ἐδῶ νὰ ἐγκατασταθεῖ καὶ ν' ἀπλώσει καινούργιες ρίζες, προσπαθώντας νὰ ἐγκλιματιστεῖ στὸ καινούργιο περιβάλλον καὶ νὰ σταθεῖ στὰ ἑλλαδικὰ χῶματα, ἓνα ἀξιόλογο μυθιστόρημα ποὺ γράφηκε πρὶν ὁ Ἡλίας Βενέζης δημοσιεύσει τὸ δικό του ποὺ στηρίζεται στὸ ἴδιο θέμα, τὴ «Γαλήνη» του.

Ἡ Τατιάνα Σταύρου ἦρθε λοιπὸν ἀπὸ τὴν Πόλη καὶ ἐγκαταστάθηκε στὴν Ἀθήνα, στὴν Ἑλλάδα, καὶ ἀπλώσε τὶς βαθιὲς ρίζες της καὶ διαμόρφωσε τὴν προσωπικότητά της καὶ στάθηκε σ' ὅλη της τὴ ζωὴ μιὰ ἐξοχὴ Ἑλληνίδα, μιὰ θερμὴ πατριώτισσα μιὰ ἀνένδοτα πιστὴ στὴν Ὀρθοδοξία. Μέσα στὴ συνείδησή της ὅμως ἡ περιλάμπρη Πόλη, μὲ τὸ τρισένδοξο παρελθὸν καὶ τὸν περιλάμπρο πολιτισμὸ τῆς χιλιόχρονης Αὐτοκρατορίας καὶ ἡ ἐξιδανικευμένη Ἑλλάδα τῆς δόξας καὶ τοῦ θρύλου ποὺ λάτρευαν καὶ ὄνειρευόνταν διαρκῶς ἢ ἴδια καὶ οἱ πρόγονοί της, ἦρθαν ἀντιμέτωποι μὲ τὴν ἐδῶ σκληρὴ πραγματικότητα τῆς καθημερινῆς φτώχειας, τῆς πολιτικῆς καχεξίας, τῆς ἀθεράπευτης κακομοιριάς. Ἀλλὰ ἀπὸ αὐτὸ τὸ ἀμάγαλμα, ἀπ' αὐτὴ τὴ συνύπαρξη, δημιουργήθηκε ἡ βαθιὰ ἀγάπη τῆς Τατιάνας Σταύρου γιὰ τὴν πατρίδα. Μᾶς τὸ λέει τόσο ὁμορφα στὸ «Παραμῦθι τῆς ζωῆς μου»: «Βγῆκε μιὰ παράξενη ἀγάπη ἀπὸ τὴν ἔνωση αὐτῆ. Ἐγινε πόνος καὶ χαρὰ. Ἐγινε ἀπέραντη λατρεία καὶ σπαραγμός. Λαχτάρᾳ ἀσείγαστη καὶ ἀπαρόμοιαστη. Τώρα πιά ἀκοῦς Ἑλλάδα καὶ πονᾶς. Ἀκοῦς Ἑλλάδα καὶ σοῦ πιάνεται ἡ πνοή. Τὴ συλλογιέσαι, συλλογιέσαι τὰ μαρτύρια ποὺ τράβηξε στὰ ξένα χέρια τόσα χρόνια, ἢ γλυκιὰ πολυαγαπημένη μάνα καὶ νιώθεις σὰ νὰ 'σαι σὺ ὁ ἴδιος ποὺ μαρτύρηψες. Σὺ ὁ ἴδιος ποὺ ξεσκίστηκες. Καὶ νιώθεις πῶς τὴν ἀνταπόκριση ἐτούτῃ μὲ τὴ σάρκα σου, τὸν σπαραγμὸ σου αὐτό, τίποτε, μὰ τίποτε στὸν κόσμον, δὲ θὰ μπορέσει νὰ τὸν διαλύσει. Νὰ τὸν φθεῖρει.

Αὐτὸς ὁ δυαδισμὸς καὶ αὐτὴ ἡ συνύπαρξη, στάθηκε ὁ κεντρικὸς ἄξονας τῆς δημιουργίας της. Καὶ θέλησε νὰ ἀποδώσει λογοτεχνικὰ μὲ τὰ ἔργα της, ἀπὸ τὸ ἓνα μέρος τὴν περιλάμπρη Πόλη, ὅπως τὴν ἔζησε καὶ τὸν χιλιόχρονο πολιτισμὸ της, ὅπως τὸν συνέλαβε μὲ τὰ φτερὰ τῆς φαντασίας της, μὲ τὰ καταβροχθιστικὰ

διαβάσματα της ιστορίας, αλλά και με επίτιπου ανιχνεύσεις στα περίφημα μνημεία της, στους ναούς της ή στα «θεόκτιστα τείχεά» της και από το άλλο την Ελλάδα του σήμερα, του πολέμου ή της ειρήνης, την Ελλάδα της καθημερινής σκληρής πραγματικότητας.

Από αυτές τις πολύτιμες, τις καινές εμπειρίες, ξεπήδησε ένα λογοτεχνικό έργο γερά θεμελιωμένο, που στηρίζεται σ' αυτούς τους δύο πόλους που προαναφέραμε. Η Πόλη της καθημερινής ζωής, με τους κατατρεγμούς και τις αγωνίες της, για «εκείνους που έμειναν», αντικαθρεφτίζεται καθώς το είδαμε στα πρώτα διηγήματά της μ' αυτόν τον τίτλο. Η νοσταλγική ανάποληση της γενέθλιας γής, εκφράζεται κατά τον πιο συγκινητικό αλλά και ποιητικό τρόπο, στον τόμο διηγημάτων της με τον τίτλο «Το καλοκαίρι πέρασε» (1943), στο πρόσφατο αυτοβιογράφημά της «Το παραμύθι της ζωής μου», που το μνημονεύσαμε προηγουμένως, και στο επίσης πρόσφατο βιβλίο της με τα τόσα λαογραφικά και γραφικά στοιχεία που παραθέτει για τους «Πουλητάδες της Πόλης».

Αλλά εκείνο το βιβλίο που προκαλεί το θαυμασμό, και γι' αυτό δίκαια βραβεύθηκε από την Ακαδημία Αθηνών το 1967, είναι αυτό που έχει τον τίτλο «Ο έν Κωνσταντινουπόλει Έλληνικός Φιλολογικός Σύλλογος». Το έργο του το της Τατιάνας Σταύρου, αναφέρεται στην εθνική δράση ενός Συλλόγου της Κωνσταντινουπόλης που επί 60 ολόκληρα χρόνια, από το 1861 έως το 1922, εργάστηκε σκληρά, αλλά και τόσο καρποφόρα, προς την κατεύθυνση της παροχής παιδείας στα έλληνόπουλα και γενικά στους Έλληνες του αλύτρωτου έλληνισμού, μιὰ προσπάθεια που συμπορευόταν με την άκαταπόνητη, και κυριολεκτικά εθνική, εξόρμηση του Οικουμενικού Πατριαρχείου, να δώσει παιδεία αληθινή και φωτισμένη στο Γένος.

Η δραστηριότητα του Συλλόγου

αυτού εκδηλώθηκε προς πολλές κατευθύνσεις. Έτσι έχτισε και εφοδίασε βιβλιοθήκες, έχτισε και εμπλούτισε σχολεία, μόρφωσε ιερείς και δασκάλους, πετυχαίνοντας με όλα αυτά τα μέσα να διατηρήσει άσβηστη τη φλόγα της ελληνικής παιδείας, της ελληνικής γλώσσας στα έλληνόπουλα, αλλά και στους μεγάλους, που ζούσαν μέσα στα σπλάχνα της Οθωμανικής Αυτοκρατορίας. Η Σταύρου με προσωπική της έρευνα, φέρνει στην επιφάνεια πλούσια και άγνωστα ιστορικά στοιχεία από τη δράση του Κωνσταντινουπολίτικου αυτού Σωματείου, που στάθηκε πηγή μεγάλης πνευματικής ακτινοβολίας για τους υπόδουλους Έλληνες. Τα ζωντανά και άδιαμφισβήτητα περιστατικά που παραθέτει, δείχνουν το πόσο επικίνδυνο στάθηκε τα χρόνια εκείνα το έγχειρημα του Συλλόγου αυτού αλλά και το πόσο εύεργετικό για τον υπόδουλο έλληνισμό, με το να κατορθώσει να διατηρήσει άκμαίο και μαχητικό το έλληνικό φρόνημα.

Έτσι το σπουδαίο αυτό ιστορικό μελέτημα, δέν αποτελεί μόνο μιὰ λαμπρά συμβολή στην ιστορία του αλύτρωτου έλληνισμού, που ήταν υποδουλωμένος στους Τούρκους. Αποτελεί συγχρόνως και μιὰ καθαρά ανθρώπινη κατάθεση, πάνω στην προσπάθεια διαφύλαξης της γλώσσας και των ελληνικών παραδόσεων, μέσα στην άχανη και έτοιμόρροπη συγχρόνως τότε Οθωμανική Αυτοκρατορία.

Η Ελλάδα του σήμερα αντικαθρεφτίζεται κατά τον πιο έξοχο, αλλά και δραματικό τρόπο, στα θαυμάσια διηγήματά της με τον τίτλο «Το άλλο πρόσωπο του ανθρώπου», που εκδόθηκαν το 1958. Τα διηγήματα αυτού του τόμου, μās δίνουν με συμπυκνωμένη δραματικότητα τις τραγικές δοκιμασίες της κατοχής, τότε που ο λαός μας και ιδιαίτερα τα μικρά παιδιά, είχαν γνωρίσει την πιο σκληρή δοκιμασία που όμως την είχαν αντιμετώπισει με την πιο παραδειγματική έγκαρτέρηση.

Και είναι αυτή ακριβώς ή δοκιμασία, μαζί και όλα τα δεινά που την εξέφραζαν, την πείνα, τη γύμνια, το κρύο, την ανέχεια, που πολλές φορές συνέτειναν στο να παρουσιαστεί, κατά τον πιο τραγικό και αποκαρδιωτικό τρόπο, το άλλο, το σκληρό και ανελέητο πρόσωπο του δοκιμαζόμενου και αμυνόμενου, για την ύπαρξή του, ανθρώπου. Με τα διηγήματα αυτά ή Τατιάνα Σταύρου, κατέθεσε την πολύτιμη μαρτυρία της, από τα τόσο δύσκολα και αποπνιχτικά χρόνια της γερμανικής κατοχής.

Στά χρόνια του πολέμου αναφέρεται, επίσης, και ένα από τα καλύτερα μυθιστορήματα της Σταύρου, που δεν παρουσιάστηκε ακόμα σε βιβλίο, αλλά δημοσιεύτηκε σε συνέχειες στις σελίδες της «Νέας Έστιας», το 1962. Έχει τον τίτλο «Μονομαχία» και ξετυλίγεται στα τελευταία προπολεμικά χρόνια, φτάνοντας μέσα από τη δράση των ήρώων της στα χρόνια του πολέμου, πριν έρθει όμως να μπλέξει κι έμäs στα γρανάζια του. Το πλαίσιο του μυθιστορήματος αυτού είναι καθαρά αθηναϊκό, αρχίζει μάλιστα με μιä συναυλία στο Ήρωδειο που τη διεύθυνε ο Δημήτρης Μητρόπουλος, και τελειώνει με την εισβολή των Γερμανών στην Πολωνία.

***

Κι ερχόμαστε τώρα στον άλλο πόλο της λογοτεχνικής δημιουργίας της Τατιάνας Σταύρου, που αναφέρεται στη χιλιόχρονη Βυζαντινή Αυτοκρατορία και σε ό,τι ύψηλο και μεγάλο για την ιστορία του πολιτισμού εκφράζει το Βυζάντιο.

Δύο είναι τα καθαυτό βυζαντινά βιβλία που μäs άφησε ή δυνατή γραφίδα της αλησμόνητης Τατιάνας Σταύρου. Το πρώτο αναφέρεται στις τελευταίες μέρες του Βυζαντίου και αποτελεί ένα χρονικό της μεγάλης πολιορκίας, μέρα τη μέρα καθώς πλησιάζει το μοιραίο τέλος. Το έργο αυτό πρωτοδημοσιεύθηκε σε συνέ-

χειες στην καθημερινή εφημερίδα των Αθηνών «Έλευθερία», την περίοδο που γιορτάστηκαν θρηνητικά το 1953 τα 500 χρόνια από την Άλωση. Έπεξεργασμένο και συμπληρωμένο πρωτοδγήκε σε βιβλίο πολύ αργότερα, το 1973, με τον τίτλο «Έάλω ή Πόλις».

Είναι ένα αληθινό πνευματικό επίτευγμα το βιβλίο αυτό της Τατιάνας Σταύρου, αποτέλεσμα μόχθου πολλού, συστηματικής μελέτης πολλών ιστορικών πηγών και βιβλίων και πρό παντός των χρονικών που άφησαν οι κυριότεροι από τους χρονικογράφους της εποχής, ο Δούκας, ο Κριτόβουλος, ο Φραντζής ή Σφρατζής και ο Χαλκοκονδύλης. Το βιβλίο όμως τουτο της Τατιάνας Σταύρου είναι κυρίως καρπός αγάπης βαθιάς και πόνου άπροσμέτρητου για τη Βασιλίδα των Πόλεων που τούρκεψε, για τη Βασιλεύουσα που ο χρονικογράφος Δούκας την ανυμνεί με την έξης έσοχη λυρική αποστροφή: «Ψ Πόλις, πόλις, πόλεων πασών κεφαλή. Ψ πόλις, πόλις κέντρον των τεσσάρων του κόσμου μερών. Ψ πόλις, πόλις χριστιανών καύχημα και βαρβάρων άφανισμός. Ψ πόλις, πόλις, άλλη παράδεισος φυτευθείσα προς δυσμάς, έχουσα ένδον φυτά παντοία βριθοντα καρπούς πνευματικούς. Που σου το κάλλος Παράδεις;».

Το έργο αυτό της Τατιάνας Σταύρου εξέλισεται χρονολογικά από την 1η Μαΐου του 1453. Το ψυχογράγημα της Πόλης έχει ήδη αρχίσει και ζει την 25η ήμέρα της πολιορκίας της. Από αυτή την 25η μέρα ή Τατιάνα Σταύρου παρακολουθεί καταλεπτώς το σφιξιμο του κλοιού έως την 53η που είναι ή μοιραία ήμέρα της 29ης Μαΐου του 1453 όποτε ή Πόλη έπεσε στα χέρια των Όθωμανών, τότε που άκούστηκε ή συγκλονιστική, ή φριχτή κραυγή που δόνησε τον άερα: «Έάλω ή Πόλις, Έάλω ή Πόλις».

Η Τατιάνα Σταύρου με το βιβλίο της

αυτό, αφιερωμένο μάλιστα στη Μνήμη του Κωνσταντίνου του Παλαιολόγου, μās παρουσιάζει κατά τόν πιό έξοχο τρόπο την πολιορκία τής Κωνσταντινουπόλεως, δηλαδή αυτού που είχε άπομείνει από την άλλοτε άπεραντη άυτοκρατορία μιā πολιορκία που έμελλε να εΐναι ή τελευταία από τις 28 που εΐχαν προηγηθεΐ. Ή μεγάλη και άποφασιστική αυτή πολιορκία μās δίνεται από τη Σταύρου, από μέρα σε μέρα, με έντεχνα δοσμένες ιστορικές άναδρομές, που μεταφέρουν τόν άναγνώστη σε πλήθος ιστορικά περιστατικά από τὰ χίλια έκατό και πλέον χρόνια τής ζωής της, με δραματικές σκηνές από τὸ στρατόπεδο τών πολιορκητῶν και τών πολιορκημένων, με άναφορές στις άντιμαχόμενες στρατιωτικές δυνάμεις, με τις άτέλειωτες συζητήσεις και έριδες ανάμεσα στους φιλοπαπικούς και τούς άθηνωτικούς, με λεπτομερείς περιγραφές τών θεόχτιστων τειχῶν τής Βασιλεύουσας, με σκιαγραφήσεις τών άξιωματῶν που δεσπόζουν και στο ένα και στο άλλο στρατόπεδο, με έπικεφαλής τόν Κωνσταντίνο τόν Παλαιολόγο από τὸ ένα μέρος και τόν Μωάμεθ τόν Β΄ από τὸ άλλο, και με ένα σωρὸ άλλα ποικίλα στοιχεία που κάνουν τὸ βιβλίο αυτό να διαβάζεται όχι άπλῶς σάν ένα συγκλονιστικό χρονικό, αλλά σάν ένα δραματικό μυθιστόρημα με κεντρικό ήρωα τόν τελευταίο Άυτοκράτορα τού Βυζαντίου που ὅπως σημειώνει ή Σταύρου «έγινε θρύλος, έγινε παραμύθι, τραγούδι έγινε, μὰ και δέν έπαψε ποτὲ να συντροφεύει τὸ ὄρφανεμένο Γένος με τήν άπόκοσμη παρουσία του. Μαρμαρωμένος και ζωντανός, νικημένος και νικητῆς τού θανάτου, ντύθηκε ὅλες τις ὄψεις που τού έδωσε ή λαϊκή φαντασία. Άνταποκρίθηκε σε ὅλες τις λαχτάρες τής ψυχῆς ενός χιλιοβασανισμένου λαου και δέν τόν άποχωρίστηκε ὡς τήν κάποια δικαίωσή του».

Εΐναι ὁ μαρτυρικός και τραγικός άυτοκράτορας, ὁ τελευταίος τής δυναστείας

τῶν Παλαιολόγων, που σε κάποια δραματική φάση τής Πολιορκίας και ὕστερα από κάποια διένεξη με τούς έπιτελείς, που τόν προέτρεπαν να φύγει για να σωθεΐ, άπάντησε με τούτα τὰ συγκλονιστικά λόγια, ὅπως μās τὰ μεταφέρει ή Τατιάνα Σταύρου από τὸ κείμενο τού βυζαντινού χρονικογράφου στη σημερινή μας γλῶσσα: «Πῶς εΐναι δυνατόν πάνω σε τέτοια συμφορά, να έγκαταλείψω τήν πρωτεύουσα, τὸ θρόνο, τόν κληρο, τὸ λαό, που έχει ὅλα τὰ θάρρη του σε μένα; Άν έκανα κάτι τέτοιο, τι θάλεγε για μένα ὁ κόσμος ὅλος; Άφήστε με να πεθάνω κι εγῶ μαζί σας, μη μου ζητᾶτε τίποτα άλλο».

Ή Κωνσταντινούπολη τελικά έπεσε. Ή πανένδοξη πρωτεύουσα τού Άνατολικού Ρωμαϊκού Κράτους που θεμελίωσε ὁ Άυτοκράτορας Κωνσταντίνος, ή θρυλική πρωτεύουσα τού Βυζαντίου, κυριεύτηκε από τούς Ὁθωμανούς, αυτόν τὸ δάρβαρο κατακτητῆ που με τήν Άλωση τού 1453 σφράγισε μιā περιλάμπρη ιστορική διαδρομή. Ὁ Μωάμεθ ὁ Β΄, ὁ Πορθητῆς, χωρίς, ίσως, οὔτε ὁ ίδιος να τὸ ὑποπτεύεται, με τὰ προνόμια που χορήγησε στους ραγιαδες και ιδίως στο Πατριαρχείο τής Κωνσταντινούπολης, εΐχε δημιουργήσει μαζί με τήν εκκλησιαστική άνεξαρτησία που έδωσε και τις προϋποθέσεις για μιā πολιτική και πνευματική άναγέννηση, ὅπως εΐχε συμβεΐ στα χρόνια τής Τουρκοκρατίας. Ὁ Πατριάρχης ήταν όχι μόνο ὁ θρησκευτικός ήγέτης αλλά και ὁ Ἐθνάρχης. Τὸ Βυζάντιο, ὅπως τόσο παραστατικά και άνάγλυφα μās τὸ παρουσιάζει ή Τατιάνα Σταύρου στο βιβλίο τής «Έάλω ή Πόλις», συντρίβεται, αλλά ὁ λαός στέκει στα πόδια του, και τὸ Γένος ενεργεΐ και ελπίζει και άντιστέκεται και τελικά ξεσηκώνεται ὕστερα από τέσσερις αΐωνες σκληρῆς δουλείας.

Τὸ δεύτερο βυζαντινὸ βιβλίο τής Τατιάνας Σταύρου έχει τὸ χαρακτηριστικό

τίτλο «Τὸ ζωντανὸ Βυζάντιο», κι ἔρχεται σὰ φυσικὴ συνέχεια τοῦ πρώτου. Προσπαθώντας νὰ συγκεράσει ἱστορία καὶ θρύλο, ἱστορικὲς ἀναδρομὲς καὶ παραδόσεις αἰώνων καὶ προκειμένου νὰ δείξει τὸ πόσο τὸ Βυζάντιο εἶναι ἀκόμα ζωντανὸ ἕως τὶς μέρες μας, διαμέσου τῆς Ὁρθοδοξίας, ἡ Τατιάνα Σταύρου ἔγραψε ἓνα βιβλίο πὸν ξεχειλίζει ἀπὸ βαθιὰ γνώση τῆς ἱστορίας, ἀπὸ πίστη στὴν ἑλληνορθόδοξη παράδοση καὶ ἀπὸ λυρική ἔξαρση.

Μὲ τὸ «Ζωντανὸ Βυζάντιο» ἡ Τατιάνα Σταύρου μᾶς ξεναγεῖ στὰ «Θεόκτιστα Τείχεα» μὲ ὅλα τὰ ἱστορικὰ καθεκαστὰ τῶν ὀχυρωμένων τοποθεσιῶν τῆς Πόλης, μᾶς ἐξιστορεῖ ἐγκωμιαστικὰ καὶ θρηνητικὰ τὴν τελευταία λειτουργία στὴν Ἁγία Σοφία στὶς 28 Μαΐου τοῦ 1453, ἀνατρέχει στὴν ἐθνικὴ δράση τοῦ Πατριαρχείου τῆς Κωνσταντινούπολης, ἕως τὶς μέρες μας, ἐξαίροντας ἰδιαίτερα τὴ μεγάλη μορφὴ τοῦ Πατριάρχου Ἰωακείμ τοῦ Γ' καὶ τὴν πνευματικὴ προσφορὰ τῆς Μεγάλης Πατριαρχικῆς τοῦ Γένους Σχολῆς, μᾶς φέρνει γιὰ προσκλήνυμα στὸ ἀρχιτεκτονικὸ θαῦμα τῆς Ἁγίας Σοφίας μὲ τὰ ἀνεπανάληπτα ψηφιδωτὰ της, μᾶς γνωρίζει μὲ ἄγνωστες λεπτομέρειες τὴ μεγάλη τελετὴ τῆς Ὁρθοδοξίας στὸ Φανάρι μὲ τὸ ἅγιο Μῦρο, μᾶς θυμίζει τὴ μεγάλη σημασία τῆς προσφορᾶς τῶν Τριῶν Ἱεραρχῶν, μᾶς φέρνει στὸ νοῦ τὴ μορφὴ τῆς μεγάλης ποιήτριας τοῦ Βυζαντίου Κασσιανῆς καὶ

τῆς Λοξ. Σκαρλάτου, γιὰ νὰ ἐπιχειρήσει κλείνοντας τὸ βιβλίο της καὶ πάλι ἓνα ταξίδι μὲ τὰ φτερὰ τῆς φαντασίας της στὴ Πόλη τῶν ὀνείρων της.

Κάτι ἐπίσης πὸν πρέπει νὰ ἐπισημάνουμε εἶναι ὅτι ἡ Σταύρου σὲ τοῦτο τὸ βιβλίο της ἐπιχειρεῖ συχνὲς ἀναφορὲς στὸ ποιητικὸ ἔργο τοῦ Κωστή Παλαμᾶ. Καὶ μποροῦμε νὰ συμπεράνουμε ὅτι ἡ μεγάλη ἀγάπη της γιὰ τὸ παλαμικὸ ἔργο σίγουρα ὀφείλεται στὸ ὅτι ὁ Παλαμᾶς ἔχει πολὺ Βυζάντιο μέσα στὸ ἔργο του μὲ τὸ «Δωδεκάλογο τοῦ Γύφτου» καὶ τὴ «Φλογέρα τοῦ Βασιλιᾶ». Γιὰ τὸν Κωστή Παλαμᾶ ἡ Πόλη,

*...εἶτανε ἡ πανώρια δύο γιαλῶν
ἀφροκάμωτη νεράϊδα*

*.....
κι εἶτανε τῆς γῆς τὸ περιβόλι
κι εἶτανε ὅπου σὲ μιὰ δόξα
τῶν Ἐθνῶνε ταίριαζαν οἱ πόλοι
κι εἶταν ὅπου ἀπὸ τὰ πέρατα τοῦ
κόσμου*

*Βάρβαροι δυσκολοταίριαστοι
στὴ Ρωμαία τῶν Κωνσταντίνων
πολεμοῦσαν κάτω ἀπὸ τὸ λάβαρο
τῶν Ἑλλήνων.*

Ἡ Τατιάνα Σταύρου μὲ τὸ ἔργο της μᾶς συνέδεσε στερεότερα μὲ τὶς ρίζες μας καὶ μᾶς δίδαξε ἀπλὰ καὶ ἀβίαστα καὶ ἀνθρώριμα τὴ βυζαντινὴ καταγωγή μας.

E. N. ΜΟΣΧΟΣ

Η ΣΗΜΑΣΙΑ ΤΗΣ ΑΚΟΗΣ ΣΤΗΝ ΑΝΑΠΤΥΞΗ ΤΗΣ ΟΜΙΛΙΑΣ ΚΑΙ ΤΗΣ ΠΡΟΣΩΠΙΚΟΤΗΤΑΣ ΤΟΥ ΑΝΘΡΩΠΟΥ

Β'

Είναι πολύ δύσκολο όποιος ακούει φυσιολογικά να συλλάβει τα προβλήματα του κωφού ή του βαρηκόου, όταν δεν έχει επίγνωση της σημασίας της άκοης και του ανυπολόγιστου χρέους του ανθρώπου σ' αυτήν. Έχει λεχθεί πώς, όπως με την αναπνοή ο άνθρωπος κρατιέται στη ζωή, έτσι και με την άκοή του διατηρείται ψυχολογικά ζωντανός. Κλεισμένος στο δικό του στερημένο και προβληματικό κόσμο ο κωφός άνθρωπος και κυριευμένος από το αίσθημα της ματαιότητας δεν μπορεί εύκολα να ξεπεράσει τον κόσμο του και να μπει σ' έναν άλλο άγνωστο γι' αυτόν κόσμο, τον κόσμο των ακουόντων συνανθρώπων του. Δέ μπορεί να γνωρίσει τις πνευματικές κατακτήσεις της ανθρώπινης κοινωνίας και να μνησθεί στους παλαιότερους και στο σύγχρονο πολιτισμό, αφού το θαύμα της άκοης και της γλώσσας δεν έχει σ' αυτόν συντελεσθεί. Και ενώ ο θόρυβος στις μεγαλόπολεις και στο βιομηχανικό περιβάλλον μας είναι τόσο πολύ ενοχλητικός και βλαπτικός, ακόμη και στην άκοή μας, ή τελεία απομόνωσή μας απ' αυτόν και από τις φωνές της φύσης καταντᾶ για μᾶς καταπιεστικό ἀδιέξοδο, συντριβή, χαμός. Είναι σὰ νὰ βρισκόμαστε κλεισμένοι σὲ θάλαμο ἀντιχητικό, ἀδιὰ-πέραστο ἀπὸ κάθε ἤχο και θόρυβο, ὅπου ξαφνικά και ἀναπάντεχα αἰσθανόμαστε χαμένοι, ἐνοχλημένοι, ἔξω ἀπὸ τὸν κόσμο και τὴ ζωή, σὲ νεκρική σιγή, και μᾶς κυριεύει ἀνασφάλεια και φόβος, πὸν γρήγορα γίνεται ἀγωνία και πανικός. Ἡ ἐπίδραση τῆς ἀκοῆς στὴν ἀνάπτυξη τῆς προσωπικότητας

και τῆς κοινωνικῆς προσαρμογῆς τοῦ ἀνθρώπου ὑποτιμᾶται ὄχι μόνο ἀπὸ τοὺς μὴ ειδικούς, ἀλλὰ ἀκόμα και ἀπὸ τοὺς ἴδιους τοὺς γιατρούς. Γι' αὐτὸ ὁ κωφὸς ἢ ὁ βαρηκόος πολλές φορές δὲν συμπονιέται ἀπὸ τοὺς συνανθρώπους του, ὅπως ὁ τυφλός, ἀλλὰ περιγελιέται και συστηματικά χλευάζεται. Παλαιότερα ἀποτελοῦσε τραγικὸ πρόσωπο. Ἀπὸ τὴν ἐποχὴ τοῦ Ἀριστοφάνη μέχρι και τοῦ Σαίξπηρ, ἀλλὰ και τῶν ἡμερῶν μας, ἡ κώφωση και ἡ βαρηκοῖα ἀποτελέσσε πάντοτε ἀντικείμενο σατίρας.

***

Ὁ κωφὸς και ὁ βαρηκόος ἔχουν διαταραγμένο ψυχισμό. Ἡ συμπεριφορὰ τοῦ βαρηκόου σὲ συνάρτηση με τὸ περιβάλλον του περνᾶει τρία στάδια. Στὸ πρῶτο στάδιο δὲν παραδέχεται τὴ βαρηκοῖα του (στάδιο τῆς μὴ παραδοχῆς). Στὸ δεύτερο στάδιο ἀντιλαμβάνεται τὴν πάθησή του και αὐτοαπομονώνεται ἀπὸ τὴν κοινωνία και τὸ περιβάλλον του, γιὰ νὰ μὴ γίνεῖ γνωστὴ ἢ ἀναπηρία του (στάδιο τῆς ἀπομόνωσης). Τέλος, ὅταν συνειδητοποιεῖ και παραδέχεται τὴν ἀναπηρία του ἐπανεμφανίζεται στὴν κοινωνία, ἀλλὰ σὰ βαρηκόος πλέον (στάδιο τῆς παραδοχῆς). Ἔτσι δὲν εἶναι παράδοξο ἀνθρώπους, πὸν γνωρίζαμε πρόσχαρους και αἰσιόδοξους, ὅταν ἦταν ὑγιεῖς, μετὰ τὴν ἀναπηρία τους νὰ τοὺς ξαναβρίσκουμε στὴ ζωὴ εὐέξαπτους, καχύποπτους, στρυφνοὺς και δυσνόητους.

Τὰ μάτια τοῦ ἀνθρώπου κλείνουν με τὰ βλέφαρα και ὅταν δὲν κοιμᾶται. Τὰ αὐτιά

ὅμως μένουν πάντα ἀνοικτὰ καὶ σὲ συνεχή ἐγρήγορηση. Ὄταν κοιμούμαστε ἢ ναρκωνόμαστε γιὰ ἐγχείρηση τελευταία καταργεῖται ἡ αἴσθησις τῆς ἀκοῆς καὶ πρώτη ἀπ' ὅλες αὐτὴ ἐπανερχεται. Αὐτὸ δείχνει τὸ μέτρο τῆς ἀναγκαϊότητάς της καὶ τὸ ποιοτικὸ ἐπίπεδο τοῦ ἔργου της.

Ἄν ἡ ἀναπηρία τῆς κώφωσης ἢ τῆς βαρηκοΐας ἀποτελεῖ γιὰ τοὺς ἐνήλικες πρόβλημα καὶ βασικὸ παράγοντα γιὰ τὴν παραπέρα σταδιοδρομία τους, ἂν γιὰ τοὺς ὑπερήλικες συντελεῖ στὴν ψυχικὴ τους ἀπομόνωση, γιὰ τὸ παιδί ἰδίως παλαιότερα σημαίνει ἀποκλήρωση ἀπὸ τὴν κοινωνία, ἀφοῦ, ὅταν κωφαθεῖ ἀπὸ μικρὸ, παραμένει καὶ ἄλαλο. Ἐνα παιδί, ποῦ γεννιέται κωφό, μπορεῖ νὰ χαθεῖ γιὰ τὴν ἀνθρωπότητα. Οἱ πρῶτες βαθμίδες τῆς διανοητικῆς ἀνάπτυξης εἶναι πέρα ἀπὸ τὶς δυνατότητές του. Οἱ ἤχοι τῆς ζωῆς, τὸ ναοῦρισμα τῆς μητέρας του, ὁ κρότος τῆς κουδουνίστρας του, ἀκόμη καὶ οἱ δικές του κραυγές πείνας παραμένουν ἄγνωστοι σ' αὐτό. Δὲν εἶναι σὲ θέση νὰ μιμηθεῖ ἤχους, ποῦ ἔχουν ὀρισμένη σημασία, ἀφοῦ δὲν μπορεῖ νὰ τοὺς ἀκούσει. Ἄν δὲν καταβληθοῦν ἡρωϊκὲς προσπάθειες, ποτὲ δὲ θὰ μάθει τὴν ἴδια του τὴ γλώσσα θὰ ζεῖ ἀπομονωμένο ἀπὸ τοὺς ἄλλους ἀνθρώπους. Τὸ κωφὸ παιδί δὲν εἶναι ἓνα ἄτομο μὲ ἔλλειψη μιᾶς λειτουργίας του καὶ φυσιολογικὸ κατὰ τὰ ἄλλα. Εἶναι ἓνα ἄτομο, ποῦ ἀναπτύσσεται μὲ ἀλλοιωμένες τὶς σχέσεις του μὲ τὸ περιβάλλον καὶ τὸν κόσμον ἀπὸ τὴν ἔλλειψη τῆς ἀκοῆς καὶ ἐπιβαρημένο μὲ ὅλες τὶς συνέπειες, ποῦ προκύπτουν ἀπὸ τὸ γεγονὸς αὐτό. Ἡ ἀκοὴ μὲ τὴν ὁμιλία, ποῦ καὶ αὐτὴ ἀπὸ τὴν ἀκοὴ ἀπορρέει, εἶναι ποῦ δίνουν στὸν ἀνθρώπον τὴν τεράστια δυνατότητα νὰ ἐπικοινωνήσῃ, ν' ἀποκτήσῃ γνώσεις μὲ σκληρὸ ἀγῶνα, νὰ χρησιμοποιήσῃ αὐτὲς καὶ νὰ κυριαρχήσῃ σ' ὅλο τὸν πλανήτη καὶ πρὸ πέρα. Κυρίαρχο τὸν ἔπλασε ὁ Θεὸς τὸν ἀνθρώπον στὴ φύση.

Γιὰ τὴ μεγάλη πλειονότητα τῶν ἀνθρώπων ἡ ἐλάττωση αὐτῆς τῆς ζωτικῆς αἴσθη-

σης, τῆς ἀκοῆς, ἀποτελεῖ ἓνα συνεχὲς ἐμπόδιο. Τὸ ἐμπόδιο εἶναι τεράστιον στὸν ἀνθρώπον μὲ πλήρη κώφωση, γιὰ αὐτὴ ὁδηγεῖ σὲ καταστροφικὰ ἀποτελέσματα στὴν ψυχολογικὴ καὶ κοινωνικὴ ζωὴ. Ἡ Helen Keller, ποῦ ἦταν τυφλὴ καὶ κωφὴ συνάμα ἀπὸ νήπιον 19 μηνῶν, ἔγραφε: «Τὰ προβλήματα τῆς κώφωσης εἶναι βαθύτερα καὶ πρὸ πολὺπλοκα, ἂν ὄχι πρὸ σημαντικὰ, ἀπὸ ἐκεῖνα τῆς τυφλότητος. Ἡ κωφότητα ἀποτελεῖ μιὰ πολὺ χειρότερη δυστυχία. Γιατὶ σημαίνει τὴν ἀπώλεια τοῦ πρὸ ζωντανοῦ ἐρεθίσματος, τοῦ ἤχου τῆς φωνῆς, ποῦ φέρνει τὴν ὁμιλία, βάζει σὲ κίνηση τὶς σκέψεις, καὶ μᾶς ἐπιτρέπει νὰ ζοῦμε στὴν πνευματικὴ συντροφία τῶν ἀνθρώπων». Γιὰ ἓνα τέτοιο παιδί ἡ μόρφωση εἶναι ἓνας ἀπίστευτος ἀγῶνας. Τὸ φυσιολογικὸ παιδί πηγαίνει βαθμιαῖα ἀπὸ τὸ ἄκουσμα τῶν λέξεων στὴν ἐκφώνησή τους καὶ ὕστερα προχωρεῖ σὲ ἀναγνώριση τῆς σημασίας τους πάνω στὴν τυπωμένη σελίδα. Κάθε παραπέρα βῆμα γίνεται εὐκολώτερα ἀπὸ τὸ προηγούμενον. Τὸ κωφὸ παιδί ὅμως δὲν μπορεῖ ποτὲ νὰ κάνει τὸ πρῶτον βῆμα ἀδοκίμητο. Γιὰ νὰ ὑπερπηδῆσῃ τὸ ἀρχικὸ του μειονέκτημα χρειάζεται ἡράκλεια προσπάθεια. Μικρότερον μειονέκτημα ἀπὸ τὴν πρακτικὴν πλευρὰ, ἀλλὰ σοβαρὸν ψυχικὸν πλήγμα, εἶναι νὰ χάσῃ κανεὶς τὴν ἀκοὴν ποῦ εἶχε καὶ στὴν ὁποία βασίζοταν.

***

Ὅπως ἀκριβῶς ἡ ὁμιλία δημιουργεῖ μιὰ γέφυρα μεταξὺ τῶν ἀνθρώπων, ἔτσι καὶ οἱ καθημερινοὶ ἤχοι τῆς ζωῆς ἀποτελοῦν μιὰ γέφυρα ἀνάμεσα στὸ ἄτομον καὶ στὸ περιβάλλον του. Τὶς περισσότερες φορὲς ὁ ἀνθρώπος δὲν συνειδητοποιεῖ τὴν σημασίαν ποῦ ἔχουν οἱ ἤχοι ὡς ὑπόβαθρον γιὰ τὴν ζωὴ. Ὄταν ὅμως λείπουν αὐτοὶ ὁ ἴδιος ὁ κόσμος ἀλλάζει. Φαίνεται ψεύτικος καὶ νεκρός. Τὸ περίεργον αἴσθημα τῆς ἀπομόνωσης, ποῦ ἐγκαθίσταται, προκαλεῖ βαθιὰς διαταραχὰς στὸν ψυχισμόν του. Μπροστὰ σὲ ὅλα αὐτὰ τὰ προβλήματα δὲν εἶναι ἐκπληκτικόν, ὅτι

πολλοί βαρήκοοι έχουν την τάση να αποσύρονται από την κοινωνική ζωή. Δυστυχώς μια τέτοια απόφαση ενισχύεται καμιά φορά και από μέρους της κοινωνίας.

Ο κωφός με την κρυφή από τα μάτια των άλλων αναπηρία του και με φανερές αντίθετα τις αντιδραστικές ψυχοδιανοητικές συνέπειές της παίρνει γρήγορα το δρόμο της μοναξιάς μέσα σε σιγή και σε σιωπή έξω από το ζωτικό κοινωνικό χώρο. Η μοναξιά του αυτή διακόπτεται μόνο από όπτικά ερεθίσματα ή από ερεθίσματα αντιληπτά από τις άλλες αισθήσεις του, που φθάνουν σ' αυτόν ξαφνικά, χωρίς την ακουστική προειδοποίηση, τον αϊφνιδιάζουν, τον τρομάζουν και μπορεί να γίνουν απειλητικά ή και καταστροφικά. Ο στερημένος από ήχητικές και προπαντός από λεκτικές παραστάσεις άνθρωπος έχει περιορισμένη την πρόσληψη και ένσωμάτωση εμπειριών από το περιβάλλον και μαζί ελαττωμένη αναγκαστικά τη διανοητική του δραστηριότητα.

***

Η πρώτη θεμελίωση του απαραίτητου αισθήματος ασφάλειας και εμπιστοσύνης, που σφυρηλατείται μεταξύ φυσιολογικού παιδιού και γονέων, για το κωφό παιδί δεν αναπτύσσεται σωστά και στην απόγνωση του, που δεν μπορεί να επικοινωνήσει και δεν αντιλαμβάνεται τη λαθεμένη συμπεριφορά, γίνεται μεμψίμοιρο, έριστικό, επιθετικό, παρορμητικό.

Η άστοχη αντίδραση των γονέων σ' αυτές τις αταξίες και ή επιβολή κυρώσεων μερικές φορές το στερεί από τα πρώτα ευεργετικά για το χαρακτήρα του συναισθηματικά της στοργής και της αγάπης. Έτσι δεν μπορεί να αποκτήσει τη σωστή εκτίμηση των διωμάτων του ανθρώπινου περιβάλλοντος και ή δυνατότητα προσαρμογής του στις συνθήκες του περιγύρου παραμένει έλλειμματική. Η συναισθηματική του σφαίρα και ο χαρακτήρας του διαστρεβλώνεται χωρίς ακουστικά ερεθίσματα, ή διανοητι-

κή του ώριμανση ύπολείπεται και οι διαπροσωπικές του σχέσεις είναι έπιφανειακές με τάση για απομόνωση. Χωρίς ακουστικά πρότυπα και αντίστοιχες ακουστικές έγγραφες και σε έπέκταση χωρίς τη συναισθηματική και γνωσιολογική κινητοποίησή του απ' αυτές προσπαθει μόνο με άδιαμόρφωτους ήχους, άτονους, άχρωμάτιστους και άκατάληπτους να ανταποκριθεί φωνητικά. Η αναγκαστικά έμμεση και συμπερασματική πρόσληψη των ιδεών στο κωφό παιδί είναι άτελής, συχνότατα λαθεμένη, και τα μέσα επικοινωνίας του με τους άλλους πολύ πενιχρά ακόμα και για να αντιληφθεί το τι οι άλλοι καταλαβαίνουν απ' αυτό.

Η κώφωση δεν φέρνει ψυχολογικά προβλήματα μόνο στο παιδί που την έχει, αλλά και στους γύρω του και περισσότερο στους γονείς του, και τα προβλήματα αυτά είναι συνταρακτικά και άμφίδρομα. Σχετίζονται με την άναγνώριση και την παραδοχή της αναπηρίας, την έπιβεβαίωσή της, την εκτίμηση των άναγκών του παιδιού και την ανταπόκρισή τους σ' αυτές, τη σωστή τους προσαρμογή σε συμπεριφορά και άκόμη με την εκπαίδευση του και άργότερα με τον επαγγελματικό προσανατολισμό του.

Το γεγονός ότι οι γονείς θεωρώντας το παιδί τους σαν τη φυσική τους προέκταση δύσκολα παραδέχονται την αναπηρία του συμβάλλει πολλές φορές στην παράταση της ελαττωματικής επικοινωνίας του. Έτσι ή άνάγκη για βοήθεια του παιδιού έπεκτείνεται και σε άνάγκη για βοήθεια των γονιών, που άποτελεί άπαραίτητη προϋπόθεση για την καλύτερη βοήθεια του παιδιού.

Τα ψυχολογικά προβλήματα και τα συναισθηματικά δεν είναι λιγότερα και στο βαρήκοο παιδί και σ' εκείνον, που έχασε την άκοή του άργότερα, σε μεγαλύτερη ήλικία. Θεωρούνται μάλιστα σοβαρότερα και όξύτερα, γιατί αναπτύσσονται σε άτομα με μεγαλύτερες άπαιτήσεις από τον έαυτό τους και με πιο ευάλωτο ψυχισμό. Το βαρήκοο άτομο με μερική άκουστική ικανό-

τητα δέν έπαρκει νά εξασφαλίσει πλήρη έπικοινωνία και έπιστρατεύει τήν προσοχή του όλο και περισσότερο προσπαθώντας νά ξεπεράσει τό έμπόδιό του μέ άποτέλεσμα νά καταπονείται περισσότερο. Τό φαινόμενο αυτό στους μαθητές τών σχολείων τις περισσότερες φορές άντι νά προκαλέσει τήν προσοχή τών παιδαγωγών - δασκάλων και νά όδηγήσει τό βαρήκοο παιδί έγκαιρα στόν ειδικό γιατρό ξεφεύγει τής προσοχής των και εύκολα και συχνά τά παιδιά αυτά φορτώνονται από τους δασκάλους των τόν τίτλο του άνήσυχου, του άτακτου, του νευρικού, του άφρημένου, του όνειροπαρμένου ή του άδιάφορου.

Έπίσης για τήν άνάπτυξη τής προσωπικότητας του παιδιού πρέπει νά είναι γνωστά και τά παρακάτω. Σε κανονικές παιδικές διάνοιες μπορεί ό έμπειρος και προσεκτικός παιδαγωγός εύκολα νά σχηματίσει γνώμη τής έσωτερικής ζωής τών μαθητών του και νά επιδράσει στις ικανότητες και στις άδυναμίες τους σαν ρυθμιστής. Διαταραχές αυτών τών σχέσεων όδηγούν σε διαφορετική οίκοδομή του παιδιού, ή όποία άποδεικνύεται πώς παραμένει και στόν ενήλικα. Η άσυμφωνία τών συνανθρώπων όδηγεί σε παρεξηγήσεις. Η έμπειρία τής δύσκολης έπικοινωνίας παραλύει τήν προσωπική πρωτοβουλία. Η δυσπιστία και ό φόβος μπροστά στην άρνηση καταστρέφουν τήν αυτοπερίθεση, μειώνουν τή χαρά τής ζωής και ώθουν στην άπομόνωση. Δηλαδή μέ λίγα λόγια ή γενική άνάπτυξη από διανοητικής, ψυχικής και σωματικής πλευράς είναι άνώμαλη. "Αν αυτό μπορεί νά συμβαίνει σε φυσιολογικά παιδιά φαντασθείτε πόσο πιό συχνό φαινόμενο και σε μεγαλύτερη έκταση είναι στο βαρήκοο ή στο κωφό παιδί. Αυτό είναι τραγικό, γιατί σε μεγάλο αριθμό περιπτώσεων θά ήταν δυνατή ή έγκαιρη χρησιμοποίηση τής κατάλληλης θεραπευτικής βοήθειας.

"Όποιος έχασε τήν άκοή του σε μεγαλύτερη ηλικία δέν ήσυχάζει από τή στέρηση ενός τόσο πολύτιμου αγαθοϋ, του όποίου

τήν άνεκτίμητη άξία για τή ζωή δέν είχε νωρίτερα καλά αξιοποίησει. Μέ τήν ξαφνική άπώλεια τής άκοής άλλαξαν όλα γι' αυτόν. Ό ζωτικός χώρος του περιορίζεται και ό ίδιος έξαναγκάζεται σε ύποβάθμιση, σε όδυνηρές βαθιές άλλαγές στη ζωή του, σε περιορισμούς, έξαρτήσεις και στέρσεις, σε έξουθενωτική άπομόνωση και όδηγείται σε κατάθλιψη ή σε όργη. Μερικοί άπ' αυτούς περιγράφοντας πώς ζούν τή μοναξιά τους λένε, ότι αισθάνονται σα νεκροί άνάμεσα σε ζωντανούς. Η κλίμακα τών ψυχολογικών τους αντιδράσεων άνάλογα βέβαια και μέ τό έδαφος που προϋπήρχε (κληρονομικότητα, κ.λ.π.) είναι νευρωτική αντίδραση, κατάθλιψη, μελαγχολία μέ μηδενιστικές τάσεις, και σπανιότερα ή εμφάνιση ψευδαισθήσεων και παρερμηνευτικών ιδεών.

***

Έπομένως ή κώφωση και ή βαρηκοΐα, δηλαδή ή μειονεκτική αισθητηριακή αντίληψη τών ήχων, δέν είναι μόνο σωματικό έλάττωμα. Παίρνει προεκτάσεις προσωπικές, οικογενειακές, κοινωνικές, ψυχοδιανοητικές, εκπαιδευτικές, μορφωτικές, επαγγελματικές και διεισδύει άποφασιστικά και άρνητικά στη συγκρότηση τής προσωπικότητας και του χαρακτήρα, στη συναισθηματική κινητική, στη νοημοσύνη και στη γνώση, στη συμπεριφορά και στην κοινωνικότητα, στην καθημερινή πρακτική.

Βέβαια όλες αυτές οι δυσκολίες δέν έμπόδισαν μερικούς άνθρώπους, επιβεβαιώνοντας τόν κανόνα, ότι πάντοτε υπάρχουν εξαίρέσεις, νά γίνουν διάσημοι, ή διάσημους άνθρώπους νά μετατρέψουν τις άκουστικές τους δυσχέρειες σε πλεονεκτήματα, ή βαρήκοους νά δημιουργήσουν άθάνατα έργα.

Ό Bernard Baruch, άμερικανός πολιτικός βαρήκοος, άπομόνωνε τόν έαυτό του από μωρολογίες κλείνοντας τήν άκουστική του συσκευή, όταν ή συζήτηση έκφυλι-

ΑΠΟ ΤΗ ΜΑΧΗ ΤΗΣ ΚΡΗΤΗΣ

ΠΩΣ ΕΣΩΘΗ Ο ΓΑΛΑΤΑΣ

Δυτικά τῶν Χανίων σὲ ἀπόσταση 6 χλμ ἀπὸ αὐτά, ὑπάρχει ἡ κωμόπολις τοῦ Γαλατᾶ. Τὸν Μαῖο τοῦ 1941 διεξήχθη σφοδρὰ μάχη μεταξύ τῶν Γερμανικῶν καὶ τῶν συμμαχικῶν δυνάμεων, ἀποτελουμένων ἀπὸ δύο τάγματα Νεοζηλανδῶν ἐνὸς ἑλληνικοῦ συντάγματος (τοῦ βου) με ὑποτυπώδη σύνθεση καὶ ἐνὸς τμήματος ἀπὸ 60 ὀπλισμένους πολῖτες καὶ ἀδειούχους τοῦ Ἀλβανικοῦ μετώπου, πού ἔδρασαν ὡς ἐλεύθεροι σκοπευτές, ὑπὸ τὸν ταγματάρχη Σπ. Γερογιάννη. Ἡ μάχη τοῦ Γαλατᾶ ὑπῆρξε σφοδρὴ, ἂν ἀναλογισθοῦμε ὅτι τὴν τελευταία (ἕκτη) ἡμέρα τῆς μάχης καταμετρήθηκαν 1500 Γερμανοὶ ἀξιωματικοὶ καὶ ὀπλίτες νεκροί.

Τὸ πρωῒ τῆς 21ης Μαΐου 1941 βορείως τοῦ Γαλατᾶ ἔπλεσαν 116 ἀλεξιπτωτιστὲς ἀπὸ τοὺς ὁποίους ἐφρονεῖθησαν οἱ 114. Οἱ δύο πού ἐπέζησαν, τραυματισμένοι ὀδηγήθηκαν στὴν πλατεία τοῦ Γαλατᾶ, ὅπου ἀποκαλύφθηκε καὶ ἡ ταυτότητά τους. Ὁ ἕνας ἦταν δεκανέας καὶ ὁ ἄλλος ὁ ἀξιωματικὸς Ἔριχ Βάξερ ἀπὸ τὸ Μόναχο. Οἱ δύο τραυματίες ἐπρόκειτο νὰ ἐκτελεστοῦν, ἀλλὰ ἐπενέβησαν ἕνας παλαιίμαχος γέρος, ὁ Κορωνναῖος καὶ ὁ ἱερέας τοῦ Γαλατᾶ Βασίλης Ρουμελιωτάκης. Ὁ Κορωνναῖος ἐστρεψε τὸν παλιὸ γκρὰ πού κρατοῦσε πρὸς τοὺς συγχωριανούς του καὶ εἶπε: *Τὰ λιόφυτα* (δηλαδή οἱ ἐλαιῶνες) *εἶναι γεμάτα Γερμανούς. Ἄν εἶστε ἄντρες ἀμέτε νὰ τὸι πιάσετε. Ἐτοῦτος εἶναι αἰχμάλωτος καὶ εἶναι ἱερός. Ὅποιος τολμήσει νὰ τὸν πειράξει θὰ τονε σκοτώσω*». Ὁ ἱερέας με τὴν ἴδια αἰτιολογία, ὅτι ὡς αἰχμάλωτοι τραυματίες εἶναι πρόσωπα ἱερά, τοὺς πῆρε ὑπὸ τὴν προστασία του στὸ σπίτι του. Στὴν ἐνέργειά του αὐτὴ προέβη, ὅπως ὁ ἴδιος ἀργότερα κατέγραψε, καὶ ἀπὸ λόγους σκοπιμότητος. Κάλεσε τὸν Νεοζηλανδὸ ταγματάρχη Σμίθ καὶ

τὸν ὑπασπιστὴ τοῦ βου Συντάγματος λοχαγὸ Ἀθινέλη, οἱ ὁποῖοι τοὺς ἀνέκριναν. Στὴ συνέχεια ζήτησε τὴ βοήθεια τοῦ ἀρχιάτρου ἐ. ἀ. Ἐμμ. Χατζητζανῆ, θείου τοῦ διαπρεποῦς προέδρου ἐφετῶν Διοικ. Δ/ρίων Ν. Χατζητζανῆ, ὁ ὁποῖος τοὺς παρέσχε τὶς πρῶτες βοήθειες. Μετὰ ἀπὸ λίγο, ἐκτὸς ἀπὸ τοὺς δύο Γερμανοὺς φιλοξένησε καὶ δύο Ἑλληνες τραυματίες τοὺς ἀξιωματικούς Ἀνέστη Εὐμορφόπουλο καὶ Γ. Δήμου. Ἐν ὄψει τῆς γερμανικῆς προελάσεως οἱ δύο Γερμανοὶ τραυματίες - αἰχμάλωτοι παρελήφθησαν ἀπὸ τοὺς ἀξιωματικούς Σμίθ καὶ Ἀθινέλη, τὸ ἀπόγευμα τῆς 24ης Μαΐου καὶ διεκομίσθησαν στὰ Χανιά.

Στὶς 26 Μαΐου κατελήφθη ὁ Γαλατᾶς καὶ οἱ Γερμανοὶ συγκέντρωσαν τοὺς κατοίκους στὸν ναὸ τοῦ Ἁγίου Νικολάου. Ἕνας Γερμανὸς ταγματάρχης τοὺς εἶπε: *Ἐπεσε ὁ Γαλατᾶς, τὸ μεγαλύτερο κέντρο ἀντιστάσεως τῆς Κρήτης. Αὔριο θὰ εἴμαστε στὰ Χανιά.* Τὰ λόγια αὐτὰ μετέφρασε ὁ προῶρος ἀποθανῶν εἰσαγγελέας πρωτοδικῶν Κανέλλος Γ. Κλαμαρῆς (ἐξάδελφος τοῦ συνώνυμου ἀεροπαγίτη καὶ θεῖος τοῦ νῦν καθηγητῆ τῆς Νομικῆς Σχολῆς τοῦ Παν/μίου Ἀθηνῶν κ. Ν. Κ. Κλαμαρῆ), πού διέμενε στὸν Γαλατᾶ, ὅπως καὶ ὄλοι οἱ δικαστὲς τῶν Χανίων. Τότε, ἡ μητέρα τοῦ εἰσαγγελέως πῆρε τὸν λόγο καὶ ἀπήλυθε βαρεῖς ἐπιτιμητικούς λόγους πρὸς τὸν Γερμανὸ ἀξιωματικὸ γιὰ τὴν γερμανικὴ εἰσβολὴ ὄχι μόνον στὴν Κρήτη, ἀλλὰ στὴν Ἑλλάδα. Ἡ ὀργὴ τοῦ ἀξιωματικοῦ γιὰ τὴ γυναικεία αὐθάδεια μετατράπηκε σὲ ἐκπληξη, ὅταν πληροφορήθηκε ὅτι ἡ γυναίκα πού ἀντέδρασε ἦταν Γερμανίδα.

Στὶς 27 Μαΐου κατελήφθησαν τὰ Χανιά ἀπὸ τὶς Γερμανικὲς δυνάμεις καὶ οἱ αἰχμάλωτοι Γερμανοὶ ἀπελευθερώθησαν. Τὸ ἀπό-

γευμα τῆς ἴδιας ἡμέρας ἦλθε στὸν Γαλατᾶ ὁ Ἔριχ Βάξερ, ὁ ὁποῖος βρῆκε καὶ ἀγκάλιασε τὸν παπὰ Βασίλη καὶ μέσω διερμηνέως τοῦ εἶπε: «*Πατέρα μου σὲ σένα ὀφείλω τῆ ζωῆ μου. Εἶμαι πατέρας δύο τέκνων. Πές μου τί καλὸ θέλετε νὰ σᾶς κάνω*». Ὁ παπὰ Βασίλης χωρὶς κἂν νὰ σηκωθεῖ τοῦ εἶπε: «*Ἔριχ δὲν θέλω τίποτε ἄλλο, παρὰ νὰ μὴν πεις τί ἔπαθες ἢ τί εἶδες*». Ὁ Γερμανὸς ἀξιωματικὸς πῆρε μιὰ κιμωλία καὶ ἔγραψε στὴν πόρτα: «*Συνάδελφοι, αὐτὸ τὸ σπίτι νὰ μὴν λειοραχθεῖ, γιατί μᾶς ἔσωσε*». Ὁ ἱερέας μέσω τοῦ διερμηνέα παρατήρησε: «*Ἔριχ, αὐτὸ ἀφορᾷ ἕνα προσωπικὰ. Ὁ πληθυσμὸς τὸν ὁποῖο ἀντιμετώπισες κατὰ τὴν πτώση σου τί θὰ γίνεῖ*».

Ὁ Γερμανὸς ἀξιωματικὸς παίρνει ἀμέσως ἓνα φύλλο χαρτί καὶ γράφει: «*Τὴν 20 Μαΐου πέρασε μὲ ἀλεξιπτωτο βορείως τοῦ Γαλατᾶ στοὺς ἐλαῖωνες 116 ἀλεξιπτωτιστές. Ἀντιμετωπίσαμε Νεοζηλανδοὺς. Φονεύθησαν 114. Ἐγὼ καὶ ἓνας δεκανέας τραυματίας συλληφθήκαμε ἀπὸ τοὺς Νεοζηλανδοὺς καὶ ὀδηγούμεσταν στὴν πλατεία γιὰ νὰ μᾶς ἐκτελέσουν. Ἐπενέθη προσωπικὰ ὁ ἱερέας τοῦ χωριοῦ Βασίλειος Ρουμелиωτάκης, μᾶς πῆρε διὰ τῆς βίας καὶ μᾶς ὀδηγήσε στὸ σπίτι του, μᾶς παρέσχε πρῶτες βοήθειες μὲ ἰατρό, μᾶς παρεχώρησε δωμάτιο μὲ 2 κρεβάτια καὶ μᾶς περιποιήθηκε ὡς τουρίστες. Κατὰ τὸ διάστημα τῆς πενήτημερης παραμονῆς μου στὸ σπίτι του, ἀπὸ τὴν παραμονὴ τῆς πτώσεως τοῦ Γαλατᾶ μέχρι ποῦ μᾶς πῆραν οἱ Νεοζηλανδοὶ στὰ Χανιά, ἀντελήφθημεν ἀπὸ τὸ παράθυρο τοὺς πολῖτες ἄσπλους νὰ τρέχουν στὰ καταφύγια χωρὶς νὰ λάβουν μέρος στὴ μάχη. Παρακαλῶ τοὺς συντρόφους μου, νὰ τοῦ φανοῦν χρήσιμοι εἰς ὅ, τι τοὺς εἶναι δυνατόν*».

Μὲ αὐτὸ τὸ ἔγγραφο, στὸ ὁποῖο ἐσκεμμένως ὁ Γερμανὸς ἀξιωματικὸς δὲν ἀνέφερε οὔτε λέξη γιὰ τὴ δράση τῶν Ἑλλήνων πολιτῶν κατὰ τὴ μάχη, ὁ παπὰ Βασίλης πέτυχε πολλά. Πρῶτον, τοῦ ἐπιτράπηκε νὰ θάψει τοὺς νεκροὺς Ἑλληνας καὶ Νοεζηλανδοὺς καὶ ὕστερα νὰ ἀποφευχθεῖ ἢ ἐκτέλεση κατοίκων σὲ ἀντίποινα. Εἰδικώτερα, μετὰ τὴν 1η Αὐγούστου, οἱ Γερμανοὶ ἄρχισαν τὰ ἀντίποινα

γιὰ τὴ συμμετοχὴ πολιτῶν στὴ μάχη τῆς Κρήτης, καὶ ἐκτέλεσαν περίπου 2.000 ἄτομα στὰ πλησίον τοῦ Γαλατᾶ χωριὰ Ἀλικιανό, Σκηινέ, Φουρνέ καὶ στὶς φυλακὲς τῆς Ἀγυιᾶς. Τότε, ἀξιωματικὸς τῶν Ἑς - Ἑς, ὀνόματι Ρόζνερ, ἐπισκέφθηκε τὸ σπίτι τοῦ παπα-Βασίλη συσταθεὶς ὡς καθηγητῆς Καλῶν Τεχνῶν τῆς Ἀκαδημίας τοῦ Βερολίνου καὶ ζήτησε νὰ φιλοξενηθεῖ, προκειμένου νὰ προβεῖ δῆθεν σὲ ἀναπαράσταση τῆς μάχης τοῦ Γαλατᾶ. Στὴν πραγματικότητα ὅμως ἀπέβλεπε νὰ διαπιστώσει τὴ συμμετοχὴ τῶν κατοίκων τοῦ Γαλατᾶ στὴ μάχη τῆς Κρήτης. Ὁ ἱερέας μαζί μὲ τὸν ἀρχιἄρχο Ἐμμ. Χατζητζανῆ, τὸν ἐπέεισαν, πάλι χρησιμοποιοῦντες καὶ τὸ ἀνωτέρω ἔγγραφο, ὅτι οἱ Γαλατιανοὶ δὲν πολέμησαν. Ἐπίσης, πάλι μὲ τὸ ἀνωτέρω ἔγγραφο καὶ μὲ τὴ συνοδεία τοῦ τότε ἐπισκόπου Κυδωνίας καὶ Ἀποκορώνου Ἀγαθάγγελου Ξηρουχάκη, ἄλλοτε ἐφημερίου στὴ Βιέννη καὶ ἄριστου γνώστη τῆς γερμανικῆς, ὁ ἱερέας ἐπισκέφθηκε τὸν Γερμανὸ στρατηγὸ Ἄντρέ, στὴν ἐπιταγμένη οἰκία τοῦ Ἐλευθερίου Βενιζέλου στὴ Χαλέπα, καὶ ζήτησε τὴν ἀποφυλάκιση τοῦ ἐπισκόπου Κισσάμου καὶ Σελίνου Εὐδόκιμου Συγγελάκη, τοῦ ἐφημερίου τοῦ Δραπανιά πατρὸς Στυλιανοῦ καὶ τριῶν πολιτῶν. Ὅταν ἐπεδείχθη τὸ ἀνωτέρω ἔγγραφο, ὁ στρατηγὸς Ἄντρέ εἶπε στὸν παπα-Βασίλη: *Πάτερ, ὅ, τι ἀξία ἔχει τὸ εὐαγγέλιο γιὰ σένα, ἔχει καὶ γιὰ μένα τὸ χαρτί ποῦ κρατᾶς*», καὶ διέταξε πάραυτα τὴν ἀποφυλάκιση τῶν ἀνωτέρω.

Ὁ Γερμανὸς ἀξιωματικὸς Ἔριχ κατὰ τὴ διάρκεια τῆς παραμονῆς του στὰ Χανιά, ἐρχόταν τακτικὰ στὸ σπίτι τοῦ παπα-Βασίλη, φέρνοντας δῶρα στὰ τέσσερα μικρὰ παιδιὰ του. Μετὰ ἀπὸ ἑξάμηνο μετατέθηκε στὸ Ἀνατολικὸ Μέτωπο ὅπου κατὰ κανόνα ἀποστέλλονταν οἱ ἀνεπιθύμητοι, μὴ χιτλερικοί. Πρῶτον ἀναχωρήσει, ἐπισκέφθηκε τὸν ἱερέα, τοῦ ἔδωσε τὴ διεύθυνση τῆς συζύγου του στὸ Μόναχο καὶ τὸν παρακάλεσε νὰ ἀλληλογραφεῖ μαζί της, ὥστε νὰ μαθαίνει ὁ ἓνας νέα τοῦ ἄλλου, χρησιμοποιοῦντες ὡς ταχυδρομεῖο τὴν Κομαντατοῦρ. Κατ' αὐτὸν τὸν τρόπο διατηρήθηκε ἡ ἐπικοινωνία τους, μέχρις ὅτου ὁ

ΜΙΑ ΠΡΟΣΚΛΗΣΙΣ

Πήρα μία πρόσκλησι. Ήταν για τὸν ἐρο-
τασμὸ τῶν 70 χρόνων τοῦ οἰκονομικοῦ πε-
ριοδικοῦ «Βιομηχανικὴ Ἐπιθεώρησις» καὶ
τὴν μετονομασία του σὲ «Οἰκονομικὴ Ἐπι-
θεώρησι». Πήγα. Θὰ μοῦ πῆτε: Τί σχέσι
μπορεῖ νὰ ἔχη τὸ ἰωθηλαῖο ἐνὸς περιοδι-
κοῦ μὲ τοὺς προβληματισμοὺς τῆς στήλης
σας. Καὶ ὅμως ἔχει.

Τὸ οἰκονομικὸ περιοδικὸ εἶχε ὀργανώ-
σει μία ἔκθεσι, σχετικὴ μὲ διάφορες βιομη-
χανίες ποὺ κατὰ τὸ πλεῖστον ἢ δὲν ὑπάρ-
χουν σήμερα ἢ ἔπαψαν νὰ ἀνήκουν σὲ ἑλ-
ληνικὰ συμφέροντα. Μεγάλα ὀνόματα ποὺ

κυριάρχησαν τὸν περασμένο αἰῶνα. Ποῦ
ἀκούγαμε γι' αὐτὰ κάθε μέρα. Μέλη πα-
τριαρχικῶν οἰκκογενειῶν μὲ ἠθικὰς ἀρχές,
ποὺ ἀπελάμβαναν τὸν σεβασμὸ τῆς κοινω-
νίας. Ἀφοσιωμένοι στὴ δουλειά τους μὲ
θρησκευτικὴ εὐλάβεια. Ἄλλοι ξεκίνησαν μὲ
πολὺ λίγα χρήματα καὶ δημιούργησαν πε-
ριουσίες, μὰ πρὸ παντὸς ἐπιτυχημένες ἐπι-
χειρήσεις. Ἄλλοι εἶχαν στρωμένες δουλειές
ποὺ ἀπέδιδαν. Θέλησαν ὅμως νὰ δημιουρ-
γήσουν κάτι ἄλλο ποὺ ἔβλεπαν ὅτι τὸ εἶχε
ἀνάγκη ὁ τόπος καὶ πίστευαν ὅτι μπορού-
σαν νὰ τὸ δώσουν.

ἰερέας πληροφορήθηκε, μὲ τὴν τελευταία
ἐπιστολή της, ὅτι ὁ σύζυγός της ἔπεσε στὴ
Γαλλία, κατὰ τὴ συμμαχικὴ ἀπόδραση στὴ
Νορμανδία (Ἰούνιος 1944), γιὰ τὸ *μεγαλεῖο*
τῆς Γερμανίας. Μόνο ὁ Θεὸς γνωρίζει, γιὰτὶ
ἐπιφυλάχθηκε τέτοιο τέλος στὸν Γερμανὸ
ἀξιωματικὸ, ποὺ μὲ τὴν ἐνέργειά του ἔσωσε
τὸν Γαλατᾶ.

Ὁ Βασίλειος Ρουμελιωτάκης, ἐφημέριος
τοῦ Γαλατᾶ ἀπὸ τὸ 1929 ἕως τὸ 1973, ἔξε-
μέτρησε τὸ ζῆν τὸ 1979 σὲ ἡλικία 78 ἐτῶν.
Μετὰ τὸν θάνατό του, ἔγινε γνωστὸ, ἀπὸ τὸν
συγχωριανὸ του Πέτρο Βλαχάκη, ὅτι, παρᾶ-
λληλα μὲ τὴν ἀλληλογραφία, ἔστειλε στὴν οἰ-
κογένεια τοῦ Γερμανοῦ στὸ Μόναχο δέμα-
τα, ἀπὸ τὸ ὑστέρημά του, ἐνῶ ἦταν ἀμπτω-
χος μὲ τέσσερα μικρὰ παιδιὰ.

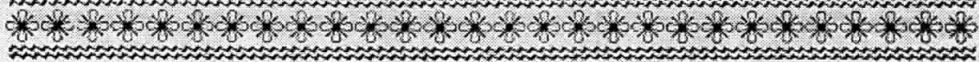
Τὸ ὀνοματεπώνυμο τοῦ Γερμανοῦ ἀξιω-
ματικοῦ ὅπως σημειώθηκε ἦταν Ἐριχ Βάγερ,
σύμφωνα μὲ τὸ ὑπόμνημα, ποὺ ἄφησε ὁ ἱε-
ρέας καὶ αὐτὸ θεωροῦμε ὅτι εἶναι τὸ ἀκρι-
βές. Ὅμως, πρέπει νὰ συνεκτιμηθεῖ, ὅτι ὁ
ἴδιος ὁ ἱερέας, ὅταν ἀναφέρεται στὸ περιστα-
τικὸ μὲ τὸν στρατηγὸ Ἄντρέ, τὸν ἀναφέρει
ὡς ἀλεξιπτωτιστὴ Περθεῖλ. Ὁ δὲ Πέτρος Βλα-
χάκης ἀναφέρει ὅτι τὸ ὄνομά του ἦταν Φρίτς.

Τέλος, ὁ Ἄνεστης Εὐμορφόπουλος, στὸ βιβλίο
του γιὰ τὴ μάχη τοῦ Γαλατᾶ, ἀναφέρει ὅτι οἱ
δύο Γερμανοὶ τραυματίες ὀνομαζόνταν Γκού-
ντια καὶ Λάγκεν. Ἐκτιμοῦμε ὅτι τὸ ὀνοματε-
πώνυμο ποὺ ἀναφέρει ὁ ἱερέας εἶναι τὸ πλη-
σιέστερο πρὸς τὴν ἀλήθεια.

Οἱ κάτοικοι τοῦ Γαλατᾶ δικαίως θεωροῦν
τὸν ἱερέα Βασίλειο Ρουμελιωτάκη σωτήρα
τῆς κωμοπόλεώς τους καὶ τιμοῦν τὴ μνήμη
του. Ὅμως, νομίζουμε, ὅτι ἀνάλογα, εὐγνώ-
μονα αἰσθήματα πρέπει νὰ τρέφουν καὶ πρὸς
τὴ μνήμη τοῦ Γερμανοῦ ἀξιωματικοῦ Ἐριχ
Βάγερ, ὁ ὁποῖος, μέσα στὴν κοσμοχαλασιά
τοῦ πολέμου, ἐπέδειξε ἀνθρωπιά, ὅπως
ἀσφαλῶς καὶ ἄλλοι δρῶντες μεμονωμένα, καὶ
ὑπῆρξε ὁ πρῶτος αἴτιος τῆς σωτηρίας τοῦ
χωριοῦ τους, ἀφοῦ χωρὶς τὸ ἔγγραφό του δὲν
θὰ μπορούσε ὁ ἱερέας νὰ δράσει κατὰ τὸν
προπεριγραφέντα τρόπο. Γι' αὐτὸ, παρακα-
λοῦμε, ὅποιον διαβάσει τὶς ἀνωτέρω γραμ-
μὲς καὶ μπορεῖ, ἄς βοηθήσει στὸν ἐντοπισμὸ
τῆς οἰκογένειας τοῦ Ἐριχ Βάγερ σωτήρος καὶ
αὐτοῦ τῆς κωμοπόλεως Γαλατᾶ.

ΝΙΚΟΛΑΟΣ Π. ΣΟΪΛΕΝΤΑΚΗΣ

Δρ. Νομικῆς - Ἐφέτης

ΣΧΟΛΙΑ

ΟΙ ΑΓΝΟΟΥΜΕΝΟΙ ΤΟΥ ΑΤΤΙΛΑ

Τὴν ὥρα πού συντάσσονται οἱ γραμμὲς αὐτές, ἡ διαδικασία γιὰ τὴν ὁποιαδήποτε ἐπίλυση τοῦ Κυπριακοῦ προβλήματος εὐρίσκεται σὲ ἐξέλιξη, μὲ ἀνταλλαγὴ προτάσεων καὶ ἀντιπροτάσεων καὶ μὲ συζητήσεις ἐπὶ νέων ἀναπροσαρμοζόμενων σχεδίων. Στὸ σημεῖωμα αὐτὸ δὲν πρόκειται νὰ γίνουν κρίσεις ἐπὶ τῶν προτεινόμενων ὄρων μιᾶς ἐνδεχόμενης συμφωνίας, οἱ ὁποῖες ἄλλωστε θὰ ἔχουν ξεπερασθεῖ ἀπὸ τὴν ἐξέλιξη τῶν γεγονότων ὅταν τὸ τεῦχος θὰ ἔχει φθάσει στὰ χέρια τῶν ἀναγνωστῶν.

Ἐκεῖνο πού εἶναι ἄξιον προσοχῆς εἶναι τὸ γεγονὸς ὅτι οὐδαμοῦ ἐγίνε λόγος γιὰ τὴν ἀπὸ τριακονταετίας τύχη τῶν 1619 ἀγνοουμένων τοῦ Ἄττιλα. Εἶναι προφανές ὅτι ὑπάρχει μία σιωπηρὰ ἀποδοχὴ θλιβερῶν τετελεσμένων γεγονότων ἀπὸ ἑλληνοκυπριακῆς πλευρᾶς γιὰ τὸ ζήτημα αὐτό.

Βεβαίως ἓνα τέτοιο ἐνδεχόμενο γιὰ τὴν τύχη τῶν ἀνθρώπων αὐτῶν δὲν ἐκπλήσσει, ἐὰν σκεφθεῖ κανεὶς ὄχι μόνον τὴν μακροαίωνα τουρκικὴ ἱστορία, ἀλλὰ καὶ τὴν πλέον πρόσφατη τοῦ εἰκοστοῦ αἰώνα, μὲ τὴν γενοκτονία τῶν Ἀρμενίων, τὴν συστηματικὴ ἐξόντωση τοῦ μικρασιατικοῦ ἑλληνισμοῦ τὴν δεκαετία 1910 - 1920 καὶ ἄλλα παρόμοια γεγονότα, τὰ ὁποῖα θυμίζουν τὴν ἀσιατικὴ καταγωγὴ τῶν Τούρκων στὴν πρωτόγονη ἐκδοσὴ της. Μὲ τέτοιες ἀρνητικὲς περγαμνές, πέραν τῶν κριτηρίων τῆς Κολενχάγης, προοιωνίζονται διαπραγματεύσεις γιὰ τὴν εἰσοδοχὴ τῆς Τουρκίας στὴν Εὐρωπαϊκὴ Ἑνωσὴ, ἐνῶ παράλληλα ἐμφανίζονται εὐρωπαϊκὰ κράτη μέλη τῆς Ε. Ε. διατεθειμένα νὰ ὑπερψηφίσουν τὴν πρόταση εἰσοδοχῆς τῆς Τουρκίας εἰς αὐτήν, πράγμα πού σημαίνει τὴν ἔλλειψη ἀνθρωπιστικῶν εὐαισθησιῶν στὶς διεθνεῖς ὑποθέσεις.

ΤΟ «ΒΥΖΑΝΤΙΟ» ΣΤΗ ΝΕΑ ΥΟΡΚΗ

Τὴν περίοδο αὐτὴν πραγματοποιεῖται στὸ Μητροπολιτικὸ Μουσεῖο τῆς Νέας Ὑόρκης μία μεγάλη ἐκθεση μὲ ἀντικείμενα ἐκθέματα τέχνης τῆς ὕστερης βυζαντινῆς περιόδου μεταξὺ τῶν ἐτῶν 1261 - 1557. Εἶναι ἄξιον ἐπαίνου ὅτι στὴν πραγματοποίησιν αὐτῆς τῆς ἐκθέσεως συνέβαλαν οἰκονομικὰ ἑλληνικὲς τράπεζες καὶ ἑλληνικὰ κοινοφελῆ ἰδρύματα, προκειμένου νὰ γίνουν προσιτὰ στὸ ἀμερικανικὸ κοινὸ καὶ στοὺς πολυπληθεῖς ἐπισκέπτες τοῦ Μητροπολιτικοῦ Μουσείου τῆς Νέας Ὑόρκης τὰ καλλιτεχνικὰ ἐπιτεύγματα, θρησκευτικῆς κυρίως ἐμπνεύσεως, μιᾶς ταραγμένης ἐποχῆς στὴν ἱστορία τῆς Βυζαντινῆς Αὐτοκρατορίας, κατὰ τὴν ὁποία ἐνῶ ἡ ἀσφάλεια καὶ τὸ μέλλον αὐτῆς ἦσαν σὲ ἄμεσο κίνδυνο, ἡ καλλιτεχνικὴ ψυχὴ μὲ ἐσωτερικὲς πνευματικὲς παρορμήσεις ἐδημιούργησε ἔργα ὑψηλῆς τέχνης.

Οἱ εἰκόνες ἀπὸ τὴν μονὴ Σινᾶ, τὰ ἑκατοντάδες κειμήλια ἔφθασαν ἕως ἐδῶ στὸ πολυθρύλητο Μανχάταν ἀπὸ ἐκκλησίες καὶ μοναστήρια τοῦ μακρυνοῦ, ἐξωπτικοῦ σχεδὸν γιὰ αὐτοὺς κόσμου τῆς Ἀνατολικῆς Μεσογείου γιὰ νὰ κοσμήσουν τὴν μεγάλη αὐτὴ ἐκθεση: «Βυζάντιο πίστη καὶ δύναμη».

Τὸ γεγονὸς αὐτὸ μαρτυρεῖ τὸ ἐνδιαφέρον τῶν πνευματικῶν ἀνθρώπων στὴν μεγάλη αὐτὴ χώρα τῶν ΗΠΑ γιὰ τὴν ζωὴ, τὴν ἱστορία καὶ τὴν καλλιτεχνικὴ δημιουργία τῶν Βυζαντινῶν, σὲ διεθνὲς ἐπίπεδο, γιὰ μία περίοδο στὴν παγκόσμια ἱστορία κατὰ τὴν ὁποία ἡ Βυζαντινὴ Αὐτοκρατορία ὑπῆρξε τὸ πρότυπο τοῦ ὀργανωμένου κράτους, ἔστω καὶ μὲ τὴν φθινοπωρινὴν του λάμψη. Καὶ νὰ σκεφθεῖ κανεὶς ὅτι πρὸ μερικῶν δεκαετηρίδων τὸ Βυζάντιο ἔθεωρεῖτο ὅτι εὐρίσκετο σὲ παρακμῆ, ὅπου ἐκυριαρχοῦσε ἡ τυπολα-

τρεία, ενώ στις ημέρες μας το διεθνές επισημονικό ενδιαφέρον για την μελέτη του βυζαντινού πολιτισμού είναι αυξημένο, δείγμα του οποίου είναι και η εν λόγω έκθεση.

ΑΠΟ ΤΙΣ ΤΕΛΕΤΕΣ ΤΩΝ ΟΛΥΜΠΙΑΚΩΝ ΑΓΩΝΩΝ

Την περίοδο αυτή το ενδιαφέρον των αρμοδίων αλλά και μεγάλου ποσοστού των πολιτών είναι στραμμένο στην προσεχή τέλεση στον τόπο μας των Όλυμπιακών Αγώνων.

Ήδη τα προεόρτια έχουν συντελεσθεί με τις τελετές άφης της ολυμπιακής φλόγας στους χώρους της Όλυμπιας και του Παναθηναϊκού σταδίου. Ώς γνωστόν οι Όλυμπιακοί αγώνες, που έχουν την γένεσή τους στον έλλαδικό χώρο ήσαν συνδεδεμένοι και με

θρησκευτικές τελετές των αρχαίων Έλλήνων προς τιμή του θεού των του Φοίβου, ήταν με άλλα λόγια πανελλαδικό θρησκευτικό πανηγύρι.

Οι σύγχρονοι όμως ολυμπιακοί αγώνες είναι αποδεσμευμένοι από θρησκευτικές λατρευτικές εκδηλώσεις και ο χαρακτήρας τους είναι καθαρά άθλητικός, με πολιτικές αποχρώσεις στις διεθνείς σχέσεις των λαών, γιατί όχι και με οικονομικά ενδιαφέροντα.

Για τους λόγους αυτούς οι προσευχές στον θεό Φοίβο κατά τις πρόσφατες τελετές της άφης της φλόγας είναι άκαιρος αναχρονισμός, που δίνει λαβή στους παγανιστές νοσταλγούς του δωδεκαθέου να δηλώνουν την παρουσία τους, έκμεταλλεύομενοι τα κατ' αυτά δρώμενα.

ΒΑΣΙΛ. Κ. ΣΤΑΘΑΚΗΣ

ΑΠΟ ΤΟΝ ΚΟΣΜΟ ΤΗΣ ΕΠΙΚΟΙΝΩΝΙΑΣ

ΕΥΡΩΠΑΪΚΗ ΠΡΩΤΙΑ ΣΤΗΝ ΤΗΛΕΘΕΑΣΗ

Μια ακόμη πρωτιά κατέκτησε στην Ευρωπαϊκή Ένωση ή χώρα μας, σύμφωνα με την έτησια έκθεση της Eurodata, που παρουσιάστηκε στο Τηλεοπτικό Φεστιβάλ των Καννών την 1/4/2004: Οι Έλληνες βλέπουμε τηλεόραση καθημερινά κατά μέσο όρο 3 ώρες και 53 λεπτά, καταλαμβάνοντας την πρώτη θέση, μπροστά από την Ιταλία και τη Βρετανία. Επιπλέον, παρουσιάσαμε τη μεγαλύτερη αύξηση στην τηλεθέαση (27%) κατά την τελευταία δεκαετία!

Βέβαια χρειάζεται ακόμη μεγαλύτερη... προσπάθεια αν θέλουμε να κατακτήσουμε και την παγκόσμια πρωτιά, καθώς οι Ιάπωνες κατέχουν τα σκήπτρα της παγκόσμιας τηλεθέασης με 4 ώρες και 29 λεπτά ημερησίως, με τους Αμερικανούς να ακολουθούν πολύ κοντά στις 4 ώρες και 25 λεπτά.

Δημοφιλέστερα τηλεοπτικά προϊόντα παραμένουν οι τηλεοπτικές παραγωγές πλοκής (σειρές, ταινίες, σαπουνόπερες), ενώ την περίοπτη δεύτερη θέση εξακολουθούν να κατέχουν τα ρεαλιστικά τηλεπαιχνίδια

και έκπομπές λόγου. Μάλιστα, η μακροβιότερη ρεαλιστική έκπομπή λόγου, το άμερικανικό show του Jerry Springer, που μεταδίδεται για 13η συνεχή χρονιά στις περισσότερες χώρες του κόσμου, μεταφέρθηκε στο Έθνικό Θέατρο της Βρετανίας ως «Jerry Springer - Η Όπερα»!

Η βασική ιδέα αυτής της έκπομπής, που μεταδίδεται και στη χώρα μας, είναι η δημόσια εξομολόγηση προβλημάτων μπροστά στην κάμερα, με τη μορφή άνοικτης ψυχαναλυτικής συνεδρίας. Οι προκλητικές λεπτομέρειες και οι ζωντανές ανέξελεγκτες αντιπαραθέσεις ανάμεσα στους πρωταγωνιστές κάθε άπιστευτης προσωπικής ιστορίας μετατρέπουν το studio σε πεδίο μάχης, όταν οι λεκτικές διατυπώσεις και οι βωμολοχίες δεν επαρκούν και δίνουν τη θέση τους στις συμπλοκές και στους άμοιβαίους ξυλοδαρμούς.

Αν αυτό το τηλεοπτικό τοπίο φθείρει συχνά τις προσωπικότητες των ενηλίκων τηλεθεατών, για τα παιδιά καθίσταται επικίνδυνο. Η Αμερικανική Ακαδημία Παιδιατρικής έχει επανειλημμένα υποστηρίξει

μέ επιστημονικές έρευνες ότι ή παιδική τηλεθέαση πρέπει να είναι περιορισμένη και έλεγχομένη. Μάλιστα συνιστά τὰ παιδιά ήλικίας μέχρι δύο ετών να μη βλέπουν καθόλου τηλεόραση.

Σέ πρόσφατη μελέτη πού παρουσιάστηκε στο τεύχος 'Απριλίου τής αμερικανικής επιθεωρήσεως Pediatrics συμπεραίνεται ότι κάθε ώρα πού περνούν τὰ παιδιά ήλικίας ενός έως τριών ετών μπροστά στην τηλεόραση αύξάνει κατά 10% τόν κίνδυνο προβλήματων συγκεντρώσεως στην ήλικία τών επτά ετών, όταν τὰ παιδιά αρχίζουν τὸ σχολείο.

Επιπλέον, έπισημαίνεται στην έρευνα ότι ή γρήγορη έναλλαγή όπτικων εικόνων, πού χαρακτηρίζει τὰ περισσότερα προγράμματα, μπορεί να άλλοιώσει τή φυσιολογική ανάπτυξη τού έγκεφάλου, σέ τέτοιο βαθμό ώστε ή άρχιτεκτονική τού άναπτυσόμενου έγκεφάλου τών παιδιών να ποικίλλει πλέον ανάλογα με τήν ποσότητα και τή δομή τών τηλεοπτικων προγραμμάτων πού έχουν παρακολουθήσει!

Οί άρνητικές επιδράσεις τής τηλεόρασεως καθίστανται βαρύτερες, αν τὰ παιδιά παρακολουθούν τηλεόραση πριν κοιμηθούν. Έρευνα ιατρικού κέντρου τού Dallas κατέληξε στο συμπέρασμα ότι τὰ παιδιά πού παρακολουθούν τηλεόραση ή παίζουν βίντεο παιχνίδια τουλάχιστον μία ώρα πριν κοιμηθούν, επιδρά άρνητικά στον ύπνο τους.

Τὸ βιολογικό ρολόι τών παιδιών - τηλεθεατών άπορρυθμίζεται από τήν έπαναλαμβανόμενη έναλλαγή εικόνων, τὰ παιδιά θέλουν να πάνε άργότερα για ύπνο, δέν μπορούν να ξυπνήσουν νωρίς τήν άλλη μέρα, δέν μπορούν εύκολα να συγκεντρωθούν στη σχολική τάξη και μακροπρόθεσμα οί μαθητικές τους επιδόσεις έπηρεάζονται άρνητικά.

"Όμως ή τηλεόραση δέν έχει μόνο τήν άρνητική της πλευρά. Έχει και τή θετική - ευθυμη όψη της. Ό έμπειρος Ίρλανδός δημοσιογράφος Donald MacIntyre έθεσε τήν έκπομπή του «MacIntyre's Big Sting»

πού παρουσιάζει στο βρετανικό κανάλι 5, στην ύπηρεσία τής καταπολέμησης τής έγκληματικότητας.

Έστειλε πολλές έπιστολές σέ καταζητούμενους για άδικήματα κατοίκους τού δυτικού Yorkshire, με τις όποιες τούς άνακοίνωσε ότι κληρώθηκαν για να συμμετάσχουν στο τηλεπαιχνίδι «Just the Ticket» με έπαθλο 100.000 λίρες. "Όσοι από τούς καταζητούμενους προσέρχονταν στο studio, μαζί με τὸ ποτήρι παγωμένης σαμπάνιας πού τούς πρόσφεραν, τούς περνούσαν και ένα... ζευγάρι χειροπέδες στα χέρια για τὰ περαιτέρω!

ΜΑΚΗΣ ΠΑΠΑΓΕΩΡΓΙΟΥ

«BYZANTIO:

DYNAMIS ΚΑΙ ΠΙΣΤΙΣ»

Στις 23 Μαρτίου 2004 έγκαιναίσθη στο Μητροπολιτικό Μουσείο τής Νέας Υόρκης ή έκθεση με τόν τίτλο «Βυζάντιο: Πίστι και δύναμη (1261 - 1557)». Είχαν προηγηθή στο ίδιο μουσείο εκθέσεις περι τού Βυζαντίου τὸ 1977, με τίτλο «Η έποχή τής πνευματικότητας» και τὸ 1997 με τίτλο «ή δόξα τού Βυζαντίου (843 - 1261)».

Η παρούσα έκθεση προετοιμάζετο έπι επτά χρόνια και συνεκέντρωσε περι τὰ 350 εκθέματα από διάφορα μουσεια και μοναστήρια τού κόσμου. Μέγας χορηγός για τήν διοργάνωση τής εκθέσεως είναι ή Alpha Bank με τήν ύποστήριξη τών ιδρυμάτων I. Κωστόπουλου, Α. Λεβέντη και Σ. Νιάρχου. Ένδιαφέρουσα είναι ή πληροφορία ότι ένα μέρος αúτης τής εκθέσεως μετά τήν Νέα Υόρκη θα εκτεθή στο Μουσείο Βυζαντινού Πολιτισμού στην Θεσσαλονίκη.

Ό Διευθυντής τού Μητροπολιτικού Μουσείου σέ παρουσίαση - όμιλία πού έκανε στην Αθήνα για τήν προβολή τής εκθέσεως υπεγράμμισε μεταξύ άλλων «ότι είναι ή πρώτη έκθεση πού έπικεντρώνεται στη μεγάλη καλλιτεχνική άνθηση τής περιόδου τών Παλαιολόγων και στην κατοπινή υιοθέτηση αúτων τών καλλιτεχνικων προτύπων από αντίπαλους διεκδικητές τής εξουσίας.

Χαρακτηριστικό παράδειγμα τῶν ὄσων εἶπε ὁ διευθυντὴς τοῦ μουσείου, εἶναι μιὰ εἰκόνα στὴν ὁποία ἡ γέννηση τοῦ Μωάμεθ ἀπεικονίζεται ἀπὸ τὸν καλλιτέχνη σὰν νὰ ἦταν ἡ γέννηση τοῦ Χριστοῦ. Ἐπίσης πολλὰ ἐκθέματα ἀπὸ τὴ Ρωσία, τὴ Βουλγαρία, τὴ Σερβία ἀντανაკλοῦν τὴν υἱοθέτηση τῶν προτύπων τῆς βυζαντινῆς τέχνης σὲ μιὰ ἐποχὴ ὅπου ἡ αὐτοκρατορία εἶχε ἀρχίσει νὰ διαισθάνεται τὸ τέλος της. Ἐξέχουσα θέση στὴν ἐκθεση θὰ ἔχουν οἱ 40 εἰκόνες ἀπὸ τὴν Ἱερὰ Μονὴ τῆς Ἁγίας Αἰκατερίνης τοῦ Σινᾶ, καθὼς καὶ ἄλλες πού δὲν ἔχουν ἐκτεθεῖ ποτὲ ἔξω ἀπὸ τὶς ἐκκλησίες καὶ τὰ μοναστήρια ὅπου φυλάσσονται ἐδῶ καὶ αἰῶνες» (*Καθημερινή 27.11.2003*).

Γιὰ αἰῶνες στὴν δυτικὴ βιβλιογραφία ὁ ὅρος Βυζάντιο καὶ βυζαντινὴ αὐτοκρατορία εἶχε ὑποτιμητικὴ ἔννοια γιὰ τὴν (ἀνατολική) ρωμαϊκὴ αὐτοκρατορία, ὅπως αὐτοαπεκαλεῖτο μέχρι καὶ τὸν τελευταῖο αὐτοκράτορα - βασιλέα τῆς τὸν Κωνσταντῖνο τὸν ΙΑ΄ Παλαιολόγο. Μὲ τὶς ἐκθέσεις αὐτὲς ὁ δυτικὸς ἐπισκέπτης διορθώνει τὶς προκαταλήψεις καὶ γνωρίζει τὸν αὐθεντικὸ καὶ πρωτότυπο πολιτισμὸ τοῦ βυζαντινοῦ κράτους. Ὅπως ὀρθῶς ἐσημειώθη «ἡ πρόσληψη τοῦ Βυζαντίου στὸν Δυτικὸ κόσμο ἀλλάζει μὲ μεγάλη ταχύτητα. Ταυτισμένος ἐπὶ σειρὰ δεκαετιῶν μὲ τὴν παρακμὴ καὶ τὸν πολιτικὸ ἀναχρονισμό, ὁ πολιτισμὸς πού παρήχθη στὰ ὄρια τῆς Βυζαντινῆς Αὐτοκρατορίας φαίνεται νὰ ἀπολαμβάνει σήμερα μιὰ νέα θέση ὄχι μόνο στὶς καρδιὲς τῶν μελετητῶν, ἀλλὰ, κυρίως, τοῦ μεγάλου κοινοῦ. Τὸ μισὸ ἑκατομμύριο εἰσιτήρια, πού ἔκοψε ἡ προηγούμενη ἐκθεση, ἢ «Δόξα τοῦ Βυζαντίου», τὸ 1997 μᾶς δίνει ἕνα μέτρο γιὰ τὴν προοπτικὴ τῶν πραγμάτων» (*Καθημερινή 17.3.2004*).

Εἶναι ἐνδιαφέρον τὸ γεγονὸς καὶ ἀξίζει νὰ μελετηθῇ ὅτι ἡ παλαιολόγειος ἀναγέννησις τῆς βυζαντινῆς τέχνης ἐγινε σὲ μιὰ περίοδο πολιτικῆς καὶ οικονομικῆς παρακμῆς. Ἡ βυζαντινὴ αὐτοκρατορία συνεχῶς ἔχανε ἐδάφη καὶ ἰσχύ ἀπὸ ἐπιδρομὲς ἄλλων λαῶν καὶ παρ' ὅλα αὐτὰ στὰ δύσκολα

ἐκεῖνα χρόνια ἔχομε ἀνάπτυξι τῆς εἰκονογραφίας (μὲ τὴν μακεδονικὴ καὶ κρητικὴ σχολὴς), τῆς ἀρχιτεκτονικῆς τῶν ναῶν, τῆς θεολογίας μὲ τὸ κίνημα τοῦ ἡσυχασμοῦ καὶ τὰ μεγαλειώδη κείμενα τοῦ ἁγίου Γρηγορίου τοῦ Παλαμᾶ καὶ τῶν μαθητῶν του. Ἐν μέσῳ δυσκολιῶν καὶ ἀντιξοοτήτων τὸ Βυζάντιο ἐκπέμπει τὶς ὁμορφότερες ἀκτῖνες του καὶ φωτίζει ἀνατολὴ καὶ δύσι, προετοιμάζον τὴν δυτικὴ ἀναγέννησι τῶν 14ου καὶ 15ου αἰῶνων.

Ἀξιοσημείωτος εἶναι καὶ ὁ τίτλος τῆς ἐκθέσεως: Πίστις καὶ Δύναμις. Ἴσως εἶται ἐξηγεῖται ἡ παραδοξότης τῆς πνευματικῆς ἀκμῆς ἐν μέσῳ πολιτικῆς παρακμῆς. Ἡ πίστις τῶν κατοίκων τῆς βυζαντινῆς αὐτοκρατορίας εἶχε ὡς καρπὸ τὴν δύναμι τοῦ κράτους καὶ τὴν αἴγλη τοῦ πολιτισμοῦ του. Τὸ ἐνοπιὸ κέντρο τῆς πολυεθνικῆς βυζαντινῆς αὐτοκρατορίας ὑπῆρξε γιὰ 1.100 χρόνια ἡ ὀρθόδοξος χριστιανικὴ πίστις. Μὲ τὴν πίστι αὐτὴ ἀπέκτησαν δύναμι καὶ δόξα οἱ βυζαντινοὶ αὐτοκράτορες. Δύναμις χωρὶς πίστι ὁμοιάζει μὲ τὰ ἰσχυρὰ μέσα χωρὶς συγκεκριμένους στόχους, γιὰ τὰ ὁποία ὠμίλησε ὁ Ἀϊνστάϊν, ὡς χαρακτηριστικὸ τῆς ἐποχῆς μας.

Οἱ ἐκθέσεις αὐτὲς προβάλλουν τὸν πλοῦτο τῆς Ὁρθοδοξίας στοὺς σημερινούς δυτικούς ἀνθρώπους καὶ γι' αὐτὸ εἶναι ἄξιες συγχαρητηρίων. Γιὰ τοὺς πιστοὺς, ὁμως, καὶ ὄχι ἀπλῶς φιλοτέχνους καὶ φιλοκάλους ἰσχύει ἡ ἀπορία - ἐπιφύλαξις τοῦ Ἀλεξάνδρου Παπαδιαμάντη: «Θρασὺς ἱερόσυλος ἔμελλε μετ' οὐ πολὺ νὰ τὸν (εἰκόνα ἁγίου Ἰωάννου) ἀρπάσῃ ἐκ τῆς κόγχης του διὰ νὰ τὸν μεταφέρῃ εἰς Ἀθήνας καὶ τὸν καθιδρύσῃ ὄχι εἰς ναὸν καὶ ὀλοκαύτωμα καὶ θυσιαστήριον, ὄχι εἰς τόπον τοῦ καρπῶσαι, ἀλλ' εἰς Μουσεῖον. Ὑψιστε Θεέ! εἰς Μουσεῖον, ὡς νὰ εἶχε παῦσαι ν' ἀσκήται εἰς τὸν τόπον τοῦτον ἢ χριστιανικὴ λατρεία, καὶ τὰ σκεύη αὐτῆς ν' ἀνήκον εἰς θαμμένον περιεργείας!... Ἰλεως γενοῦ αὐτοῖς, Κύριε» (*Λαμπράτικος Ψάλτης, Β΄, 524*).

ΙΩΑΝΝΗΣ Κ. ΑΓΓΕΛΟΠΟΥΛΟΣ

ΜΑΤΙΕΣ ΣΤΗΝ ΑΝΩΤΑΤΗ ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗ

Φαίνεται ότι, με τη νέα Κυβέρνηση, θα προγραμματισθούν σημαντικές αλλαγές στην Παιδεία. Ήδηθεν δωρεάν Παιδεία θα πρέπει επί τέλους να αλλάξει μορφή, διότι είναι μεγάλη άδικια να ξοδεύουν οι Έλληνες 600 δισεκατομμύρια δραχμές το χρόνο για την εκπαίδευση των παιδιών τους. Ή Ελλάδα κατατάσσεται πρώτη, μεταξύ των 15 χωρών της Ε. Ε. ως προς τις δαπάνες των οικογενειών για την παιδεία. Στην Άνωτάτη Παιδεία, πολλά θα πρέπει να γίνουν και το κυριώτερο είναι το οικονομικό θέμα. Χωρίς έπαρκή χρηματοδότηση δεν είναι δυνατόν να έχουμε ποιοτική ανάβαση των σπουδών στα Πανεπιστήμια. Δεν είναι δυνατόν να εφαρμοσθεί ο θεσμός της αξιολόγησης των σπουδών στα Πανεπιστήμια, με τη σημερινή οίκτρα οικονομική κατάσταση που υπάρχει σ' αυτά. Ούτε ακόμη, μπορεί να επιτευχθεί ή διαφημιζόμενη, από καιρό τώρα, συνεργασία με ξένα ΑΕΙ (π.χ. ή σύμπραξη σε μεταπτυχιακά προγράμματα ελληνικών με ευρωπαϊκά ΑΕΙ). Αναφέρθηκε στα προηγούμενα τεύχη των «Ακτίνων», το θέμα των εισαγωγικών εξετάσεων στα ΑΕΙ. Είμαστε, ή μόνη χώρα της Ε. Ε. που έχει τέτοιο σύστημα. Όπως είχαμε αναφέρει, θα πρέπει να συσταθεί ειδική επιτροπή με ειδικούς επιστήμονες διαφόρων κλάδων, αλλά και με ευρεία συμμετοχή της Πανεπιστημιακής Κοινότητας, ώστε οι προτάσεις προς την Πολιτική ηγεσία του Υπουργείου Παιδείας, να είναι αποδεκτές και εφαρμόσιμες.

Μία άλλη εξέλιξη, τον τελευταίο καιρό, είχαμε ως προς το θέμα των μη κρατικών Πανεπιστημίων. Φαίνεται καθαρά πλέον ότι, παρά τις αντιδράσεις μερικών Πανεπιστημιακών θα προχωρήσει. Ήδη ή νέα Κυβέρνηση, έχει πάρει θετική απόφαση για

το θέμα αυτό. Οι ενέργειες που θα πρέπει να δρομολογηθούν, να είναι παράλληλες με τις αλλαγές και μεταρρυθμίσεις που θα γίνουν για την ανάβαση των πανεπιστημίων μας. Τα μη κρατικά Πανεπιστήμια, τα οποία θα είναι ασφαλώς μη κερδοσκοπικού χαρακτήρα θα παρέχουν, κατά τεκμήριο, υψηλού επιπέδου εκπαίδευση και θα απορροφούν πολλούς υποψηφίους σπουδαστές οι οποίοι θα μετανάστευαν στο εξωτερικό για σπουδές, με όλες τις δυσμενείς επιπτώσεις, ως προς την οικονομική επιβάρυνση των οικογενειών των, καθώς και ως προς την έκρηξη συναλλάγματος από τη χώρα. Σε 1,2 δισεκατομμύρια Ευρώ, υπολογίζεται το φοιτητικό συνάλλαγμα ετησίως! Σημαντικός επίσης είναι, ο αριθμός των φοιτητών, προπτυχιακών και μεταπτυχιακών, που σπουδάζουν στο εξωτερικό. Υπολογίζεται ότι ανέρχονται σε 65.000 οι Έλληνες φοιτητές του εξωτερικού! Οι αριθμοί αυτοί μιλούν από μόνοι τους και δεν θα πρέπει να αγνοηθούν από τους Κρατικούς Φορείς. Βέβαια, δεν περιμένει κανείς να γίνουν αλλαγές από τη μία μέρα στην άλλη, εκείνο που περιμένουμε είναι να δρομολογηθούν και να επισημανθούν οι αλλαγές και μεταρρυθμίσεις που πρέπει να γίνουν και να τεθούν οι προτεραιότητες υλοποίησέως των. Απώλεια χρόνου δεν επιτρέπεται, διότι ήδη βρισκόμαστε καθυστερημένοι στα χρονοδιαγράμματα που έχουν τεθεί από τις Συνόδους των Υπουργών Παιδείας της Ε. Ε. για την δημιουργία «Ευρωπαϊκού χώρου Άνωτάτης Εκπαίδευσης» έως το έτος 2010 (ίδε σχετ. «Ακτίνες» - Ιούλιος 2003).

ΧΡΗΣΤΟΣ ΓΙΑΜΒΡΙΑΣ
Όμοτιμος Καθηγητής
Γεωπονικού Πανεπιστημίου Αθηνών

ΣΤΗ ΜΝΗΜΗ ΤΟΥ ΙΩΑΝΝΗ Α. ΠΑΠΑΓΕΩΡΓΙΟΥ

Στις 14 Μαρτίου 2004 έβαλε μπρός τις μηχανές ο Γιάννης, ν' αλλάξει όχι τη σύσταση του αίματος των ασθενών του καθαρίζοντάς το από τα βλαπτικά και τοξικά συστατικά του, μα για να πετάξει ο ίδιος προς τα ούρα. "Αφησε όλα τα υλικά θάρη στη γη και ανάλαφρος και καθαρός ύψώθηκε προς τη μόνιμη ποθητή πατρίδα, μιὰ και «πάρκοις κα παρεπίδημος» ήταν κι αυτός ανάμεσά μας.

Οι άναγνώστες των «Ακτίων» γνώριζαν καλά τον Ι. Α. Παπαγεωργίου. Άλλοι όταν ήταν συναγωνιστές στα χρόνια των σπουδών στη Χ. Φ. Ε. Άθηνών. Άλλοι διαβάζοντας τα ποιήματά του στο περιοδικό «Ακτίνες». Γιατί ο Ι. Α. Παπαγεωργίου δεν ήταν μόνο γιατρός παθολόγος - νεφρολόγος, διευθυντής

για χρόνια του ειδικού τμήματος, στο Νοσοκομείο του Βόλου, αλλά και δόκιμος ποιητής. Κι' άλλοι, κι' όλη η κοινωνία της ιδιαίτερης πατρίδας του, του Βόλου, από τις φιλόπρωτες υπηρεσίες του, που τις προσέφερε σαν πλήρης πίστωσης και με χριστιανικά ιδανικά θεράπων ιατρός τους.

Η χριστιανική κίνηση του Βόλου κι' όλη η κοινωνία της πόλης αυτής έχασε ένα από τα δραστήρια και γεμάτα προσφορά και θυσία συνειδητά της αποστολής τους μέλη της.

Ένα μικρό δείγμα της ποιήσης και της ιατρικής και φιλανθρωπικής προσφοράς αποτελεί και τὸ παρακάτω ποίημά του, που είναι δημοσιευμένο στις «Ακτίνες» (Δεκ. 1995, σελ. 326) με τὸν τίτλο:

ΘΗΤΕΙΑ

Νοσοκομείο Β...
Τριάντα χρόνια
έν υπηρεσία
έκει.

Νύχτα μέρα
γιορτή καθημερινή
«ψυχῆ τε καὶ σώματι»
έκει.

Φορώντας τὴν ὑπομονή
ψηλαφώντας τὴν ἐλπίδα
προσοδοκώντας τὴ μεταβολή
έκει.

«Έργω καὶ λόγῳ»
ργήγορο νοῦ

ἄγρυπνη καρδιά
έκει.

Μ' ἓνα χᾶδι
μιὰ ματιά
μὲ σιωπή
έκει.

Έν τιμῆ
έν ἀτιμία
έν ἀδυναμία
έκει, για τὴ ζωῆ.

έν ἀσθενεία
έν πόνῳ
έν θανάτῳ
για τὴ Ζωῆ!

Αὐτὸς ήταν ὁ Γιάννης Α. Παπαγεωργίου, ὁ γιατρός, ὁ ποιητής, ὁ οικογενειάρχης, ὁ φίλος, ὁ πιστός, ὁ φιλόπρωτος.

Ὁ Θεὸς που τὸν κάλεσε κοντά Του ἄς τὸν κατατάξει ἐκ δεξιῶν Του κι' ἄς ἐνισχύει στὸν ἀγώνα τους τὴν πιστὴ καὶ συμπαρασάτριά

του σύζυγο καὶ τὰ δυὸ του παιδιὰ καὶ τὰ ἐγγονάκια του.

Διάθηκε ἀπὸ τὴ γῆ καθ' ὅλη του τὴ ζωῆ εὐεργετώντας κι' ἄφησε μνήμη ἀγαθῆ, γι' αὐτὸ θὰ μένει πάντα στις καρδιές μας.

Β. ΚΟΥΤΣΙΜΠΕΛΑΣ

Η ΣΤΗΛΗ ΤΗΣ ΜΟΥΣΙΚΗΣ

(Συνέχεια από τὸ προηγούμενο τεύχος)

Giacomo Puccini (1858 - 1924)

Ὁ Τζιάκκομο Πουτσίνι ὁ ὁποῖος γεννήθηκε στὴ Λούκα τῆς Ἰταλίας, προέρχεται ἀπὸ μιὰ διάσημη μουσικὴ οἰκογένεια. Ἀπὸ τὸν 18ο αἰώνα τὸ ὄνομα «Πουτσίνι» στὴ γενέτειρά του, ἦταν σχεδὸν συνώνυμο μὲ «ἐκκλησιαστικὸ μουσικὸ». Ὁ Τζιάκκομο γνωστὸς σὲ ὅλο τὸν κόσμο κυρίως γιὰ τὶς ἀριστουργηματικὲς του ὀπερες -Μανὸν Λεσκῶ, Μποέμ, Τόσκα, Μαντὰμ Μπάτερφλάι καὶ Τουραντῶ - ἔγραψε καὶ μιὰ ὑπέροχη ἐκκλησιαστικὴ Λειτουργία: Τὴν «Λειτουργία τῆς Δόξης». Γνωρίζουμε ἀκόμα, ὅτι ὡς φοιτητὴς στὸ Ὡδεῖο τοῦ Μιλάνου, γύρω στὰ 1880, ἔγραψε καὶ κάποιες θεολογικὲς μελέτες (ἦταν στὸ πλαίσιο τῶν σπουδῶν του).

Gustav Mahler (1860 - 1911)

Παρότι ἔβραϊος στὴ καταγωγή, ὁ μεγάλος αὐτὸς Ρομαντικὸς -καὶ ἕνας ἀπὸ τοὺς σημαντικότερους συνθέτες καὶ διευθυντὲς ὀρχήστρας ὄλων τῶν ἐποχῶν- ἀσπάσθηκε τὸν Χριστιανισμὸ (Ρωμαιοκαθολικισμὸ). Βαθιὰ ἐπίδραση στὴ διαμόρφωση τῆς προσωπικότητάς του Μάλερ, ἄσκησε ἕνας ἄλλος μεγάλος συνθέτης καὶ πιστὸς χριστιανὸς ὁ Μπρούκνερ (τεύχος «Ἀκτίνων» Δεκεμβρίου 2003).

Ὅπως ἀναφέρει ὁ ἔγκριτος Ἑλληνας μουσικολόγος καὶ καθηγητὴς στὸ Πανεπιστήμιο τοῦ Ἀμβούργου, Κωνσταντῖνος Φλῶρος: «Ὁ Μάλερ εἶναι ἀπὸ ἐκείνους τοὺς καλλιτέχνες τῶν ὁποίων ἡ ζωὴ καὶ ἡ τέχνη τους δὲν μποροῦν νὰ διαχωρισθοῦν. Τὸ Συμφωνικὸ του γράφημα ἐκφράζει τὴν ἀποψή του γιὰ τὸν κόσμο. Ἡ θρησκευτικὴ

καὶ φιλοσοφικὴ του σκέψη δὲν μπορεῖ νὰ διαχωριστεῖ ἀπὸ τὸ συνθετικὸ του ἔργο. Ἡ Δεύτερη Συμφωνία του ἀποτελεῖ τὶς πεποιθήσεις καὶ τὶς σκέψεις τοῦ Μάλερ πάνω στὸ ζήτημα τοῦ θανάτου καὶ τῆς Ἀνάστασης. Ἡ σκέψη τοῦ Μάλερ συχνὰ ἔχει ὡς κέντρο, μεταφυσικὰ καὶ ἐσχατολογικὰ ἐρωτήματα. Ἀπὸ τὶς ἐνδείξεις ποὺ ἔχουμε ὁ Μάλερ πρέπει νὰ γνώριζε ἀρκετὰ καλὰ τὴν Ἁγία Γραφή - τόσο τὴν Παλαιὰ ὅσο καὶ τὴν Καινὴ Διαθήκη».

Ὁ Μάλερ συνέθεσε 10 Συμφωνίες (ἡ 10ῃ ἔμεινε ἡμιτελὴς λόγω τοῦ σχετικὰ πρόωρου θανάτου του), καθὼς ἐπίσης καὶ πολλὰ τραγούδια μὲ τὴ συνοδεία ὀρχήστρας («Τὸ μαγικὸ κόρνο τοῦ παιδιοῦ», «Τὸ τραγούδι τοῦ ὀδοιπόρου», «Τραγούδια γιὰ τὰ νεκρὰ παιδιὰ», κ. ἄ.). Ἀπὸ τὶς συνθέσεις του ξεχωρίζουν τρία ἔργα ξεκάθαρα ἐμπνευσμένα ἀπὸ τὴν χριστιανικὴ θρησκεία:

1. *Ἡ Συμφωνία ἀρ. 2 «τῆς Ἀναστάσεως».*

«Καθετὶ, ἡγεῖ σὰν νὰ ἔρχεται ἀπὸ ἕναν ἄλλο κόσμο» ἀναφέρει ὁ ἴδιος ὁ συνθέτης. Σὲ μιὰ ἐπιστολὴ του τὸ 1897, στὸν Dr. Arthur Seidl ἀναφέρεται ὁ Μάλερ γιὰ τὸ πῶς ἐμπνεύστηκε νὰ γράφει αὐτὴ τὴ Συμφωνία: «Ὅταν ὁ διάσημος μαέστρος Χάινς φον Μπύλοφ πέθανε, πῆγα στὴ κηδεῖα του. Ἡ διάθεση τὴν ὁποία εἶχα ἐκείνη τὴ στιγμὴ μέσα στὴν ἐκκλησία ἦταν πολὺ ἀπαισιόδοξη. Τότε, ἀπὸ μιὰ χορωδία ἀκούστηκε τὸ χορωδιακὸ Ἀνάσταση! ἀπὸ τὴν Ὡδὴ στὴν Ἀνάσταση τοῦ Κλόποστοκ. Αὐτὸ μὲ χτύπησε σὰν κεραυνός, καὶ κάθετὶ μέσα μου φωτίστηκε!».

Στὸ Φινάλε (5ο μέρος) αὐτῆς τῆς Συμφωνίας ὁ Μάλερ ἐμπνεόμενος ἀπὸ τὴν Ἀ'

πρὸς Κορινθίους ἐπιστολὴ τοῦ Ἀπ. Παύλου (15:36), προσαρμύζει στὴ χορωδία τὸ κείμενο αὐτὸ μὲ τὴ συνοδεία τῆς ὀρχήστρας.

2. Ἡ Συμφωνία ἀρ. 3.

Ὅπως ἀναφέρει ὁ ἐρευνητὴς τοῦ ἔργου τοῦ Μάλερ, Deryck Cooke: «Στὸ 6ο μέρος τῆς 3ης Συμφωνίας, τὴ λέξη ἀγάπη πού ἔχει δοθεῖ στὸν τίτλο αὐτοῦ τοῦ μέρους, ὁ Μάλερ τὴν χρησιμοποιεῖ μὲ τὸν χριστιανικὸ της ὄρο, ὅπως ἐξάλλου ἐξηγεῖ σὲ μιὰ ἐπιστολὴ του πρὸς τὴν Anna von Mildenburg. *Εἶναι ἓνα ἄλλο εἶδος ἀγάπης ἀπ' αὐτὸ πού φαντάζεσαι. Εἶναι ἓνα εἶδος θεϊκῆς ἀγάπης. Καὶ γιὰ τὸ λόγο αὐτὸ τὸ ἔργο μου εἶναι ἓνα μουσικὸ ποίημα πού ἀγκαλιάζει ὅλα τὰ στάδια ἐκεῖνα, πού ξεκινοῦν ἀπὸ τὴν ἀψυχη φύση καὶ καταλήγουν στὴν ἀγάπη τοῦ Θεοῦ.*

3. Ἡ Συμφωνία ἀρ. 8 «Τοῦ Ἁγίου Πνεύματος».

Ὡς ἐπωνυμία αὐτῆς τῆς Συμφωνίας ἔχει ἐπικρατήσει νὰ λέγεται -δὲν ἔχει ὅμως δοθεῖ ἀπὸ τὸν Μάλερ- «Ἡ Συμφωνία τῶν Χιλίων». Ὁ λόγος αὐτῆς τῆς ἐπωνυμίας εἶναι ἡ μεγάλη συμμετοχὴ μουσικῶν συνόλων καὶ σολίστ: τεράστια ὀρχήστρα, διπλὴ χορωδία, παιδικὴ χορωδία καὶ 8 σολίστ!

Ὅπως ἀναφέρει γιὰ τὸ ἐν λόγω ἔργο ὁ Deryck Cooke, «κάποια μέρα, οἱ λέξεις ἀπὸ τὸν παλαιὸ ὕμνο τῶν καθολικῶν «*Veni Creator Spiritus*» -«Ἐλθέ, Ἁγιον Πνεῦμα, Δημιουργέ»- (ὁ ὕμνος αὐτὸς χρησιμοποιεῖται στὴν Ἀκολουθία τῶν δευτέρων Ἐσπερινῶν τῆς Πεντηκοστῆς) ἤρθαν στὴ σκέψη τοῦ συνθέτη. Καὶ ξαφνικά, ἓνα μεγάλο κύμα ἐμπνευσης πλημμύρισε τὸ πνεῦμα του. Τὸ κείμενο τοῦ ὕμνου ἔγινε ἓνα μεγάλο συμφωνικὸ πρῶτο μέρος, συμπεριλαμβάνοντας μιὰ διπλὴ φούγκα» Ὁ ἴδιος ὁ Μάλερ ὀνόμαζε αὐτὴ τὴ Συμφωνία, *Λειτουργία*.

Θὰ ἀξιζε ν' ἀναφέρουμε ὡς χριστιανικὴ

ἐμπνευση καὶ τὸ μέρος «Ὁ Ἅγιος Ἀντώνιος τῆς Πάδουα κηρύττει στὰ ψάρια» ἀπὸ τὸν συμφωνικὸ κύκλο τραγουδιῶν: *Τὸ μαγικὸ κόρνο τοῦ παιδιοῦ*. Πρόκειται γιὰ ἓνα γλυκύτατο κομμάτι, διάρκειας μικρότερης τῶν πέντε λεπτῶν πού ἀναφέρεται στὸ κηρυγματικὸ ἔργο τοῦ ἐν λόγω Ἁγίου.

Χαρακτηριστικὸ δείγμα τῶν μεταφυσικῶν προβληματισμῶν τοῦ Μάλερ εἶναι καὶ οἱ τίτλοι πού ἔχει δώσει στὰ διάφορα μέρη τῶν Συμφωνιῶν του. Τὰ πιὸ χαρακτηριστικὰ εἶναι:

Συμφωνία ἀρ. 2 («Τὸ Ἀρχέγονο Φῶς», «Τὸ Ἀποκαλυπτικὸ Ὅραμα»).

Συμφωνία ἀρ. 3 («Γιὰ ποιὸ πράγμα μοῦ μιλάνε τὰ λουλούδια, τὰ ζῶα, ἡ νύχτα, οἱ πρωϊνὲς καμπάνες, ἡ Ἀγάπη, τὸ Παιδί»).

Συμφωνία ἀρ. 4 («Πρωϊνὲς καμπάνες», «Ἡ Ἐπουράνια Ζωή»).

Συμφωνία ἀρ. 8 («Ἐλθέ, Ἁγιον Πνεῦμα»).

Τέλος, ἀξίζει ν' ἀναφέρουμε μιὰ σημαντικὴ παράμετρο σχετικὴ μὲ τὰ παραπάνω: Ὁ Μάλερ σὲ μιὰ συζήτηση μὲ τὸν φίλο του Josef B. Foerster (πιθανὸν τὸ 1895) ἀνέφερε ὅτι παλαιότερα μελετοῦσε καὶ πίστευε τὶς θεωρίες τοῦ Νίτσε περὶ τοῦ Ὑπερ-ανθρώπου (ἡ Πρώτη του Συμφωνία ἐξάλλου ἔχει τὴν ἐπωνυμία «Τιτάν»), τὶς ὁποῖες κατόπιν ἀπέβαλε ὡς λανθασμένες, διότι οἱ θεωρίες αὐτὲς πηγάζουν ἀπὸ τὴν πεποίθησι ὅτι ὁ Θεὸς εἶναι «νεκρὸς». Στὸ ἔργο «*Ἡ Εὐτυχισμένη Ἐπιστήμη*», ὁ Νίτσε χαρακτηρίζει τὸν ἑαυτό του ὡς «Ἄθεο καὶ Ἀντι-μεταφυσικό». Σὲ μιὰ ἐπιστολὴ του ὅμως ὁ Μάλερ στὸν φίλο του ἀρχαιολόγο, Dr. Fritz Lohr στὶς 29 Αὐγούστου τοῦ 1895, ἀναφέρει τὴν ἀκλόνητη πίστη του στὴ μεταφυσικὴ καὶ στὴν ὑπαρξὴ τοῦ Θεοῦ, Τὸν ὁποῖο ἀντιλαμβάνεται κυρίως ὡς ἀγάπη!

Α. Γ.

ΕΠΙΣΤΟΛΑΙ

ΤΟ ΑΦΙΕΡΩΜΑ ΣΤΗΝ «ΜΝΗΜΗ
ΑΛΕΞΑΝΔΡΟΥ ΤΣΙΡΙΝΤΑΝΗ»

Ἀγαπητὲς «Ἀκτίνες»

Αἰσθάνομαι ἰδιαίτερος εὐγνώμων ἀπέναντι σὺς «Ἀκτίνες» γιὰ τὸ ἀφιέρωμα τῶν στὴν «Μνήμη Ἀλεξάνδρου Τσιριντάνη», καθὼς καὶ στὴν Χριστιανικὴ Ἐνωσι Ἐπιστημόνων, γιὰ τὶς ἐκδηλώσεις τὶς ἀφιερωμένες στὸν ἀξέχαστο καθηγητὴ. Εἶχα τὴν τύχη, νὰ εἶμαι μαζί με τόσοις ἄλλοις μαθητῆς του στὰ πανεπιστημιακὰ θρανία, ἀλλὰ καὶ ἀκροατῆς του σὺς ὁμιλίες του. Στὰ πρῶτα νεανικὰ χρόνια, χρόνια ἀνησυχιῶν καὶ ἀναζητήσεων, ὑπῆρξε ὁ δάσκαλος, ποῦ καὶ ἀπὸ τὴ δική του σκοπιὰ καὶ τὰ κριτήρια τοῦ σύγχρονου ἐπιστήμονος καὶ διανοουμένου ἐνίσχυσε ὅσα στὰ παιδικὰ μας χρόνια μᾶς εἶχαν χαρίσει τὸ περιβάλλον μας καὶ τὸ Κατηχητικὸ Σχολεῖο. Μᾶς δεβαίωσε με τὴν εὐρυτάτη μὲρφοσί του καὶ με τὴν ἐξαιρετικὴ ικανότητά του ὡς ὁμιλητοῦ, ὅτι καὶ ἡ ἐπιστήμη, ἀλλὰ καὶ οἱ ἀξίες ἑνὸς ἀληθινοῦ πολιτισμοῦ καὶ στοὺς καιροὺς μας εὐρίσκονται σὲ πλήρη ἀρμονία με τὸ εὐαγγελικὸ μῆνυμα. Καὶ ἐστήριξε τὴν Πίστι μας «εἰς Χριστὸν καὶ εἰς τὴν Ἐκκλησίαν», τὶς πεποιθήσεις μας γιὰ ὅσα εἶναι πέρα ἀπὸ τὸν «φράκτη». Καὶ μᾶς ἔδειξε τὴν ὀρθὴ πορεία τῆς ζωῆς μας «ἀπὸ τὴν προσευχὴ ὡς τὸ ποδόσφαιρο», μὴ ὑπεύθυνη, ἀγωνιστικὴ, συχνὰ ἀντίθετη στὸ ρεῦμα τοῦ ὕλισμοῦ, τοῦ ἐγωκεντρισμοῦ καὶ τῆς ὑποκρισίας, ἀλλὰ καὶ χαρούμενη πορεία Ἀγάπης. Εὐχαριστοῦμε τὸν δάσκαλο, ἀλλὰ καὶ ὅσους τιμοῦν τὴν μνήμη του καὶ μᾶς θυμίζουν τὸ χρέος μας ἀπέναντί του.

Μὲ πολλὴ τιμὴ καὶ ἀγάπη

Γ. Θ. ΔΑΣΚΑΡΟΛΗΣ

Ἡ ΠΑΙΔΕΥΤΙΚΗ ΚΙΝΗΣΗ ΣΤΗΝ
ΠΡΟΕΠΑΝΑΣΤΑΤΙΚΗ ΕΛΛΑΔΑ

Κύριε Διευθυντά,

Ἡ παιδευτικὴ κίνηση, στὴν προεπαναστατικὴ Ἑλλάδα, ὅπως λεπτομερῶς περιγράφεται γιὰ τὴν Ἀθήνα, στὸ ὑπ' ἀριθμ. 649/04 τεῦχος τῶν Ἀκτίνων, ἀπὸ τὴν Καθ. Κα Ἀγγελικὴ Νικολοπούλου, ὑπῆρξε ἡ ἀφύπνιση τοῦ ἔθνους καὶ προετοίμασε τὴν ἀπελευθέρωση ἀπὸ τὴν μακροαίωνα δουλείαν.

Ὅμως, ὄχι μόνον στὴν Ἀθήνα, ἀλλὰ καὶ σὲ πολλὰ ἄλλα μέρη τῆς Ἑλλάδος ὑπῆρξε παιδευτικὴ κίνηση κατὰ τὴν περίοδο τῆς δουλείας.

Σὲ ἔρευνα, λόγιου Μεσολογγίτη, ἀποκαλύπτεται ὅτι, ἀπὸ τὸ 1641 ἐγκαινιάζεται ἡ παιδεία στὸ Μεσολόγγι, ἀπὸ τὸν διδάσκαλο τοῦ Γένους, Εὐγένιο Γιαννοῦλη τὸν Αἰτωλό.

Μεταξὺ τῶν ἄλλων ἀναφέρεται, στὴν μελέτη ὅτι, τὸ ἔτος 1762 τὸ Πατριαρχεῖο Κωνσταντινουπόλεως ἴδρυσε στὸ Μεσολόγγι Σχολὴ Ἑλληνικῶν Μαθημάτων, ὕστερα ἀπὸ ἐπίμονα αἰτήματα τῶν Μεσολογγιτῶν.

Τέλος στὴν μελέτη ἀναφέρεται ὅτι, ἡ παιδεία στὸ Μεσολόγγι ὑπῆρξε ἑλληνικὴ καὶ χριστιανικὴ καὶ συνετέλεσε ὥστε νὰ ἐμπνεύσει στοὺς Μεσολογγίτες αἰσθήματα εὐσεβείας καὶ πατριωτισμοῦ, ποῦ τοὺς ὀδήγησαν στὴν μεγάλη ἀπόφαση τῆς ἐξόδου.

Μὲ τιμὴ

ΣΤΑΥΡΟΣ ΛΙΑΛΙΑΜΠΗΣ

Ο ΝΕΟΣ Ι. ΝΑΟΣ
ΤΗΣ ΠΟΛΥΤΕΧΝΕΙΟΥΠΟΛΗΣ

Ἀγαπητὲς «Ἀκτίνες»

Στὶς 30 Ἰανουαρίου, ἡμέρα ἑορτῆς τῶν Τριῶν Ἱεραρχῶν, λειτούργησε γιὰ πρώτη φορὰ ὁ φερόνυμος νέος Ἱερὸς Ναὸς τῆς Πολυτεχνειούπολης τοῦ Ζωγράφου. Τὸ γεγονός εἶχε ἀνακοινωθεῖ προηγουμένως στὸ φωνητικὸ ταχυδρομεῖο τοῦ Ε. Μ. Πολυτεχνείου καὶ μὲ περιορισμένο ἀριθμὸ προσκλήσεων ἀπὸ τὸν Πρύτανη τοῦ Ε. Μ. Πολυτεχνείου, κ. Ἀνδρέα Ἀνδρεόπουλο.

Ὁ πάλλευκος σταυροειδῆς μὲ τροῦλο ναὸς γέμισε ἀπὸ καθηγητὲς, φοιτητὲς καὶ ἐργαζόμενους στὴν Πολυτεχνειούπολη, δωρητὲς καὶ φίλους, ἐνῶ χοροστάτησε ὁ Μητροπολίτης Ἀχελώου κ. Εὐθύμιος τῆς Ἱερᾶς Ἀρχιεπισκοπῆς Ἀθηνῶν. Ὅσοι συμμετεῖχαν, ἔζησαν μιὰ ἐξαιρετικὴ λατρευτικὴ ἀτμόσφαιρα στὸν ὀλόφωτο ναὸ μὲ τὸ λιτὸ μαρμάρينو τέμπλο, τὶς ζωηρόχρωμες

εἰκόνες τοῦ καὶ τῆ λειτουργικῆ μελωδία.

Στὸ τέλος τῆς πρώτης Θ. Λειτουργίας, ὁ Πρύτανης συνεχάρη ὅλους ὄσους συνετέλεσαν στὴν ἀνέγερση τοῦ ναοῦ τῶν Τριῶν Ἱεραρχῶν καὶ προσέφερε καφὲ στὸ εὐρύχωρο κυλικεῖο τοῦ Διοικητηρίου, ὅπου συνεχίστηκε ἡ εὐκαιρία γιὰ μιὰ ζεστὴ ἐπικοινωνία καὶ συναναστροφή.

Ἄς εὐχηθοῦμε ὅτι ὁ Ἱερὸς Ναὸς θὰ εἶναι ὄχι μόνον μιὰ ὄρατὴ ἀφορμὴ στὸ πέρασμα τῶν μελῶν καὶ ἐπισκεπτῶν τῆς πολυτεχνειακῆς μας κοινότητος, ἀλλὰ καὶ πρόσκληση γιὰ εἴσοδο καὶ μερικῶν λεπτῶν προσευχῆ γιὰ ἀνάταση τῆς σκέψης καὶ τῆς καρδιάς μας «πρὸς τὸν Πατέρα ἡμῶν τὸν ἐν τοῖς οὐρανοῖς», στὴν προσπάθεια καὶ στὴν ἀνάβασή μας γιὰ κατάκτηση τῆς ἐπιστημονικῆς γνώσης καὶ τῆς ἀληθινῆς παιδείας καὶ σοφίας.

ΗΛΙΑΣ Κ. ΚΑΤΣΟΥΦΗΣ

Ἀναπλ. Καθηγητῆς Ε. Μ. Π.

«ΑΚΤΙΝΕΣ». Μηνιαῖον περιοδικόν. Κυκλοφορεῖ τὴν 1ην ἐκάστου μηνός. Ἰδιοκτήτης: Χριστιανικὴ Ἐνωσις Ἀκτίνες, ὁδὸς Καρύτση 14, 105 61 Ἀθῆναι, Τηλ. 3235-023. Ἐκδότης καὶ Διευθυντὴς Συντάξεως: Γεώργιος Δ. Ἰατροίδης, Παρθενῶνος 26, 117 42 Ἀθῆναι. Προϊστάμενος Τυπογραφείου: Θεόδωρος Γ. Δούρος, Ἴπποκράτους 189, 114 72 Ἀθῆναι. Τιμὴ τεύχους € 0,90. Ἐτήσια συνδρομὴ, ἐσωτερικῶ € 9, ἐξωτερικῶ 30 \$ U.S.A. Ἡ διευθύνσις ἐπιφυλάσσει εἰς ἑαυτὴν τὸ δικαίωμα νὰ μὴ δημοσιεύῃ ἢ νὰ συντέμνη κατὰ τὴν κρίσιν της οἰονδήποτε χειρόγραφον. Χειρόγραφα δημοσιεύόμενα ἢ μὴ, δὲν ἐπιστρέφονται. Ἀναγγελία ἐντύπων ἐν γένει καὶ διβλιοκρισίαι δὲν δημοσιεύονται.

Τόπος ἐκδόσεως Ἀθῆναι, Μάιος 2004

«ΑΚΤΙΝΕΣ»

Επιστήμη - Φιλοσοφία - Κοινωνικά Ζητήματα -
Γράμματα - Τέχνη

ΕΥΡΕΤΗΡΙΟ «ΑΚΤΙΝΩΝ»

ΤΟΜΟΙ: 1938-1997

Επιμέλεια

ΒΑΣ. Χ. ΧΑΡΑΛΑΜΠΟΠΟΥΛΟΥ

ΕΚΔΟΣΕΙΣ «ΑΚΤΙΝΩΝ»
ΑΘΗΝΑ 1998

ΕΚΔΟΣΕΙΣ «Η ΔΑΜΑΣΚΟΣ»

Άπο τις εκδόσεις «Η Δαμασκός»

ΚΥΚΛΟΦΟΡΟΥΝ:

π. ΗΛΙΑ ΜΑΣΤΡΟΓΙΑΝΝΟΠΟΥΛΟΥ

ΤΡΕΙΣ ΜΟΡΦΕΣ ΙΕΡΕΣ:

- **Η ΕΠΙΒΙΩΣΗ ΕΝΟΣ ΑΓΙΟΥ**
Νικόλαος Μύρων τής Λυκίας
- **ΑΦΥΠΝΙΣΤΗΣ ΣΤΟΝ ΜΩΡΙΑ**
Ίγνάτιος Λαμπρόπουλος
- **Ο ΧΡΙΣΤΟΚΕΝΤΡΙΚΟΣ ΠΟΙΗΤΗΣ**
Άλέξανδρος Γκιάλας (Γ. Βερίτης)

***

ΔΗΜΗΤΡΙΟΥ ΙΩ. ΚΩΝΣΤΑΝΤΕΛΟΥ

Πρωτοπρεσβυτέρου

Καθηγητού Πανεπιστημίου

ΒΥΖΑΝΤΙΝΗ ΚΛΗΡΟΝΟΜΙΑ

Θεολογία - Ίστορία - Παιδεία

*

**ΕΘΝΙΚΗ ΤΑΥΤΟΤΗΤΑ ΚΑΙ ΘΡΗΣΚΕΥΤΙΚΗ
ΙΔΙΑΙΤΕΡΟΤΗΤΑ ΤΟΥ ΕΛΛΗΝΙΣΜΟΥ**

***

Έκδόσεις «Η Δαμασκός»

Καρύτση 14 - 105 61 ΑΘΗΝΑ - Τηλ. 210 32 21 283